

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezinárodních studií Brno

**Přirozenoprávní teorie jako východisko ochrany
lidských práv**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.

Vypracovala:
Soňa Pozdanová

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „**Přírozenoprávní teorie jako východisko ochrany lidských práv**“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

V Letovicích, 6. 4. 2009

.....
Soňa Pozdanová

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Miroslavě Kejdové, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat mým přátelům, za podporu, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce. Aniž by si to uvědomovali, byli mi velkou motivací i po celou dobu studia.

Soňa Pozdanová

OBSAH

Úvod	2
1. Přirozenoprávní teorie	4
1.1. Vznik přirozenoprávní teorie	4
1.2. Vývoj přirozenoprávní teorie	6
1.3. Současnost přirozenoprávní teorie	7
1.4. Dílčí závěr	9
2. Promítnutí přirozenoprávní teorie ve spojitosti s lidskými právy a jejich ochranou	10
2.1. Přirozená práva jako práva lidská	10
2.2. Základní práva a svobody	12
2.3. Listina základních lidských práv a svobod	18
2.4. Veřejný ochránce práv – Ombudsman	26
2.5. Liga lidských práv	29
2.6. Dílčí závěr	30
3. Dimenze ochrany lidských práv v EU	31
3.1. Ústavní základy evropského unijního práva lidských práv a ostatní stávající prameny lidských práv v EU	31
3.2. Postavení jednotlivce a možnosti prosazování jeho práv ve smyslu <i>acquis communautaire</i>	35
3.3. Štrasburský kontrolní mechanismus v rámci Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	37
3.4. Dílčí závěr	38
4. Lidská práva a jejich ochrana v rámci domova pro seniory	39
4.1. Standardy kvality jako základní východisko poskytování služeb v rámci domova pro seniory se zaměřením na ochranu práv osob	39
4.2. Zpráva veřejného ochránce práv – ombudsmana k zařízení sociálních služeb pro seniory	43
4.3. Spokojenost klientů s poskytováním služeb v rámci Centra sociálních služeb Letovice, Domov pro Seniory	47
4.4. Dílčí závěr	54
Závěr	56
Resumé	57
Anotace	59
Seznam použité literatury	60
Přílohy	

Úvod

myšlenka přirozenoprávní teorie, jako práva spravedlivého, svobodného, nezávislého na lidské vůli, rovného pro všechny z titulu lidskosti nás provází od nepaměti a její význam je nezanedbatelný i dnes.

V prvopočátcích byla přirozenoprávní teorie spojována s theologickými a mytickými představami, do popředí se dostala v období archaického Řecka v 7. století př. n. l., kde se stala objektem zkoumání nově vzniklé vědy filosofie. Za její nejvýznamnější představitele antické klasické filosofie jsou považováni Platón (tzv. ideální přirozené právo), Aristoteles (uznává jednotnost společenského řádu, tvořeném přírodními a vytvořenými zákony) a Stoická škola (vedle pozitivního práva existuje právo přirozené, právo pozitivní by se mělo přibližovat právu přirozenému). Na myšlenky Stoické školy navázalo římské právní učení, které přirozené právo označilo jako „ius naturale“, jako ideál všelidské spravedlnosti.

Při svém vývoji můžeme zmínit přirozenoprávní teorii v souvislosti s katolickým myšlením, renesančním humanismem, učením monarchomachů, právními naukami v osvícenství, liberálním a radikálním právním učením, státoprávní filosofií německého kritického realismu, politickým učením utopického socialismu. Současná přirozenoprávní teorie, její restaurace, je spojena s 20. stoletím, jako výrazem potřeby právní teorie a praxe.

Přirozenoprávní teorie a s ní spojená přirozená práva tvoří základ lidských práv. Dokonce lidská práva byla do 20. století označována jako práva přirozená. O plně rozvinuté teorii přirozených práv se dá hovořit až od konce 14. století. Za významného představitele radikálního proudu můžeme považovat Johna Locka (Boží přirozený zákon). Za lidská práva bývají nejjobecněji prohlašována právo na život, svobodu, právo na vlastnictví, práva vyplývající ze statusu občana, práva vlády zákona a výkonu spravedlnosti, lidská práva zahrnující nárok na určité společenské, ekonomické a kulturní statky. Lidská práva mimo jiné můžeme zdůvodnit jako přihlášení se k základním hodnotám (svoboda, rovnost...).

Dalším významným aspektem spojeným s přirozenoprávní teorií je garance základních práv a svobod, zahrnující dílčí okruhy vztahů mezi jedincem a státem (základní lidská práva, politická práva, atd.), představující změnu absolutistického státu ve stát právní. Jejich znakem je na jedné straně obecnost, na druhé straně závazek státu tyto práva a svobody nejen dodržovat, ale i chránit a možnost jedince prosadit je proti státu, za

pomoci nezávislé soudní moci. Jejich platnost je dána mezinárodními úmluvami a deklaracemi, kterými se jednotlivé státy zavázali. Mezi nejvýznamnější patří Všeobecná deklarace lidských práv OSN z roku 1948, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, tzv. Evropská konvence z roku 1950 a další.

Ve spojení s ochranou lidských práv považuji za důležité ve své práci zmínit Listinu základních práv a svobod, jako součást ústavního pořádku ČR. Všechny právní předpisy by měly být s Listinou v souladu. Listina v zásadě obsahuje právní principy, jak principy všeobecné, vztahující se k celé koncepci Listiny a právního pořádku, tak konkrétnější, které se vztahují pouze k určité části Listiny.

Jako další alternativy pro občana, mimo soudní uznání svých práv, bych jmenovala Ombudsmana, Veřejného ochránce práv, který byl zřízen k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí, vykonávajících státní správu, pokud je takové jednání v rozporu s právem. Podnět k prošetření může podat každý občan a Ochránce je povinen se jím zabývat a Ligu lidských práv, jako českou nevládní organizaci, zabývající se ochranou lidských práv v rozsahu, ve kterém tato práva garantuje Listina základních práv a svobod. Ochranu lidských práv je třeba vnímat v celém jejím rozsahu, jak již na úrovni vnitrostátní, tak mezinárodní, konkrétně ve vztahu k postavení státu jako člena Evropské Unie.

V závěrečné části bych pojednala o realizaci lidských práv a jejich ochraně, konkrétně v domovech pro seniory.

Tato práce je orientována spíše teoreticky, cílem je vyložit dosud získané informace o přirozenoprávních teoriích, přiblížit jejich obsah a spojitost s lidskými právy a jejich ochranou, dále poukázat na použitelnost ochrany lidských práv v rámci instituce domova pro seniory. Hlavním prostředkem ke zpracování této práce mi byla odborná literatura, její obsahová analýza.

Sociální pedagogika, jako transdisciplinární vědecká disciplína zahrnující mimo jiné sociokulturní vlivy jako aspekty výchovy a vzdělání by měla mít obecný zájem na původu, vývoji, ochrany lidských práv a svobod v souvislosti s orientací na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti.

1. Přírozenoprávní teorie

Budeme-li uvažovat o původu vzniku práva jako takového, naskytne se nám otázka, zda existuje nějaké absolutní právo, stojící na vrcholku právního myšlení, nezávislé na lidské vůli. Můžeme na tento pomyslný vrchol posadit směr přírozenoprávní, jako nejstarší, prvotní a prolínající se právní myšlení v každé specifické době (antické právní učení, středověká církevní filosofie, právní učení renesance, prvky v politickém učení socialismu i v dnešní demokracii), kdy se jeho výklad flexibilně přizpůsobuje, ale stále „...zůstává potřeba přírozeného práva jako spravedlivého korektivu pozitivního práva neztenčena.“¹

1.1. Vznik přírozenoprávní teorie

Kořeny vzniku myšlenky přírozených práv jsou spojeny s theologickými a mythickými představami, kde na vrcholu stojí právo boží, tzv. božský zákon, jako jediná představa správného a spravedlivého jednání, která má být vzorem pro lidský život.

Do popředí se ale dostává až v období archaického Řecka v 7. století před naším letopočtem (např. Solón, Platón, Aristoteles). Řekové se ve svém myšlení oprostili od mythických a theologických představ a začali používat, na svou dobu převratný způsob uvažování, jehož podstatným znakem se stala racionalita. Jako jeden z významných počínů řeckého období, je vytvoření pojmu filosofie, jako nezávislého vědního odvětví, osvobozeného od náboženství, kterého bylo doposud součástí. První filosofové se obracují k vnějšímu světu – přírodě. Helénská filosofie je od svého vzniku spojena s filosofií práva a státu. „ *A Řekové uvažovali také na podkladě ethických a politických názorů svých theoreticky o právu a jsou zvláště tvůrci první teorie filosofie právní, teorie o právu přírozeném, platném pro všechny časy a místa...*“²

V období antické klasické filosofie patří mezi nejvýznamnější představitele přírozenoprávní teorie vedle Sofistů (podle přírody není rozdíl mezi urozenými a neurozenými), Platón a Aristoteles. Platón vidí teorii přírozeného práva jako právo odvozené od přírody a povýšené na ideu státu a práva, zakládá tzv. ideální přírozené

¹ Srv. Seidler, G. L. Politické myšlení starověku a středověku. Praha: NPL, 1965, s. 92, In Pinz, J. Přírozenoprávní teorie a moderní právní stát, Disertační práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, 2005/2006, 266 s.

² Jiráni, O. Řecká a římská vzdělanost ve vývoji evropském. Praha: Melantrich, 1921, s. 91, In Pinz, J., tamtéž.

právo, které je měřítkem ideálního státu. Aristoteles neuznává dualismus mezi přirozenoprávním a pozitivním řádem. Naproti tomu věří v jednotnost společenského řádu, tvořeném zároveň přírodními zákony a zákony vytvořenými. K dalším významným představitelům tohoto období patří Stoická škola (Zenon, Eukleidos, aj.), vytváří teorii státu, ze které odvozují přirozené právo. Jejich přirozenoprávní teorie staví na právním dualismu, kde vedle pozitivního práva existuje právo přirozené. Úkolem pozitivního práva je přibližovat se právu přirozenému a společně s ním vytvářet právní ideál. Přirozené právo vychází z principu přirozené rovnosti, svobody a majetkového společenství. Stoikové hlásali myšlenku absolutní rovnosti, kde ani otroctví nemá místo. Stoická myšlenka přirozeného práva a ideálního státu se promítla i v dalších obdobích, např. ve středověku snaha uplatnit ideální předpisy bible do života lidí, v novověku je stoická filosofie spojena s myšlenkami demokracie, na její negativní postoj k otroctví navázalo křesťanství, poskytla také základ pro moderní Descartův racionalismus a etickou filosofii Spinozy a ovlivnila i Kantovu filosofii.

Přirozené právo v řeckém období se postupně vyvíjelo, v počátcích se zabývali otázkou, čím právo ve skutečnosti je, ale i tím, čím právo být má, jak podstata práva pozitivního, tak ideálního. Řecká filosofie se oprostila od náboženských představ, zabývali se poměrem práva a spravedlnosti (mají vyšší původ). Spravedlivé jednání, znamenalo jednání v souladu s přirozeným právem (jednání přirozené). Později Aristoteles chápal přirozené právo jako právo, které je uloženo přímo v lidské povaze a kterým jsou zákony vyjádřeny. (přirozenost – božství v lidech). Proti právu přirozenému stojí právo umělé, předpisy dané lidmi. Jejich hlavní rozdíl je v platnosti, přirozené právo má platnost absolutní, kdežto právo umělé relativní, platné pouze na určitém území. Dospěli k myšlence, že právo přirozené je základem práva pozitivního.

Politické a právní učení antického Řecka ovlivnilo vývoj politického myšlení ve starověkém Římě.

Římské právní učení navázalo, ve svém pojetí přirozeného práva, na myšlenky Stoické školy, a toto právo označilo jako „ius naturale“, uchovalo ideály všelidské spravedlnosti, řádu shodného s přírodou, věrnosti spojencům, svobody národům, apod.³ Toto pojetí se v praxi téměř neuplatňovalo. Nejvýznamnější představitel přirozenoprávní školy v Římské republice byl Marcus Tullius Cicero, za jedině kritérium lidského jednání považoval přírodu „*Domníval se, že existuje věčná a*

³ Srv. Maškin, N. A. Dějiny starověkého Říma. Praha: SNPL, 1952, s. 210, In Pinz, J., tamtéž.

*neměnná spravedlnost, stanovená božským přirozeným právem, která trvale zavazuje všechny lidi. Přirozené právo nemůže změnit žádná moc a věčný řád, ustanovený božstvem, se vztahuje na všechny národy po všechny časy.*⁴ Cicero viděl *ius naturale* jako věčný řád, stanovený původně božstvem, který se vztahuje na všechny národy a nemůže být změněno z veřejné moci. Podle něj existenci přirozených práv dokazuje shodné přesvědčení všech lidí, tato práva jsou uložena ve vědomí a poznatelná rozumem. V jeho úvahách přebývají prvky řeckého myšlení také v tom, že hodnotí právo a spravedlnost. Spravedlnost je to, co bylo všemi národy a ve všech dobách pokládáno za správné a přiměřené. Cicero učil, že jedním z pramenů přirozeného práva je zákon dvanácti tabulí. Zákony sepsané pro rozhodování sporných právních případů r. 451 př. n. l. byly nazvány zákony XII. desk. Bylo to vlastně sepsání zvykového práva pocházejícího z Řecka, které bylo vnímáno jako přirozené. Ciceronovo přirozené právo bylo věčné a neměnné, na rozdíl od práva lidského (platného) , které rozdělil na právo jednotlivého národa a právo společné všem národům (všeobecně uznávaná pravidla a ideje celého lidstva). Toto právo společné „všelidské“ považoval za nejdokonalejší odraz přirozeného práva.

1.2. Vývoj přirozenoprávní teorie

Katolické myšlení tzv. zlatého věku katolické církve (13. století T. Akvinský⁵) je vyvrcholením boje za theokracii. V církevní filosofii je akceptováno Aristotelovo přirozenoprávní učení, (zákony věčné, přirozené, lidské a božské). Obsah pozitivního práva je naplňován právem přirozeným, jako všeobecným principem.

Renesanční humanismus (16.st.) přináší teorii státní suverenity, kdy omezení moci absolutního panovníka je odůvodňováno přirozeným právem, jako vyšším, na lidské vůli nezávislým právem. Pod pojmem přirozené právo je zde představováno především právo soukromého vlastnictví.

⁴ Seidler, G. L. Opus citatum, s. 166, In Pinz, J., tamtéž.

⁵ T. Akvinský, *theolog a filosof, ve 14. století prohlášen za svatého, vstoupil do řádu dominikánů, studoval v Paříži u Alberta Velikého, podílel se na přijetí Aristotelova díla do universitních osnov, zabýval se rolí a postavením křesťanství, je autorem největší syntézy středověké katolické teologie a filosofie v díle Theologické summy. Jeho cílem bylo poskytnout úplný systém katolické víry, morálky, myšlení a praxe, jak je chápalo středověké křesťanství. Zasadoval se za společnost prochnutou křesťanskými ideály, protože stát byl podle něho přirozený. Akvinský se zabýval věčným zákonem, božským zákonem, přirozeným zákonem a lidským pozitivním zákonem* (Cranston, M. Akvinský Tomáš, In Miller, D. Blackwellova encyklopedie politického myšlení, 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003, s.5 – 8, ISBN 80-85947-56-0.)

Učení monarchomachů (16. a 17. st.), učení o přípustnosti svržení absolutního panovníka je založeno na teorii omezení panovnické moci vycházející z pojmu přirozených práv a společenské smlouvy. Jde o základ protiabsolutistického učení.

Právní nauky v Osvícenství pod vlivem krize absolutismu se vracejí k tisícileté myšlence přirozeného práva lidí a z něj vyplývající příkazy na panovníkovy závazky ze společenské smlouvy⁶. Je to období racionalistického pojetí práva a státu, ideál absolutních individuálních přirozených práv a svobod, princip univerzálnosti a rovnosti přirozených práv, přirozená svrchovanost jednotlivce. Osvícenský absolutismus (16. a 17. st. – T. Hobbes), vzniká přirozenoprávní systém jednotlivých právních odvětví, jsou položeny základy mezinárodního práva (H. Grotius).

Liberální a radikální právní učení představuje rozvoj teorie přirozeného práva a společenské smlouvy. (17. st. B. Spinoza - nezczitelnost práv člověka). Přirozený stav je stav rovnosti a harmonie. Společenská smlouva je chápána jako státní ochrana přirozených práv lidí. Existence právní možnosti zrušení smlouvy v případě zneužití moci (J. Locke). Idea zákona a legality i teorie dělby moci (17. a 18. st. Ch. L. Montesquieu). Koncepce svrchovanosti lidu. Problém všeobecné vůle (18. st. J. J. Rousseau).

Státoprávní filosofie německého kritického realismu (radikální idealismus), počátky kritiky přirozeného práva. Transcendentní princip veřejného práva – spravedlnost je totožná s přirozeným právem (18. a 19. st. I. Kant). Učení o právu – právo je jsoucnost svobodné vůle, právo filosofické, tj. přirozené a právo pozitivní (G. W. F. Hegel).

Politické učení utopického socialismu základní přirozené právo je rovnost. Zrušení soukromého vlastnictví (18. st. - F. G. Babeuf).⁷

1.3.Současnost přirozenoprávní teorie

Restaurace teorie přirozeného práva se datuje od počátku 20. století. „*Dvě jsou, jak se mi zdá, hlavní příčiny, proč naše doba se opět vrací k otázce přirozeného práva. Jest to*

⁶ Ústřední myšlenkou teorie společenské smlouvy je idea, že legitimní vláda je umělý produkt dobrovolné dohody svobodných morálních činitelů, že neexistuje žádná „přirozená politická autorita“. Typickým výrazem této teorie je LOCKOVO tvrzení, že „dobrovolná dohoda dává politickou moc do rukou vládců“. Její stopy najdeme jak v antickém tak ve středověkém myšlení, za její zlatý věk se považuje období mezi lety 1650- 1800, počínaje Hobbesem a konče Kantem ,ačkoliv k jejímu vzkříšení dochází i u některých moderních liberálů. (Riley, Patrick, Společenská smlouva, In Miller, D. Blackwellova encyklopedie politického myšlení, 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003, s.472 – 474. ISBN 80-85947-56-0.)

⁷ Pinz, J. Přirozenoprávní teorie a moderní právní stát, Disertační práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, 2005/2006, s. 21 – 23.

*především potřeba synthese, jež charakterizuje myšlenkové hnutí naší doby v nejrůznějších oborech.*⁸ Positivismus rozhojnil snahu lidského vědění a nechal neukoženu člověku vrozenou potřebu synthetického pojetí světa.⁹ „*Vzmáhání se neujasněného mysticismu v umění, zvláště slovesném, hnutí rázu náboženského i snad krajní stranicí a dogmatismus v politice, zvláště sociální, zdá se mi výrazem potřeby po synthese, potřeby nalézt bod mimo ruch každodenního života, s něhož jej možno přehlédnouti, ve vědomí svém srovnati, oceniti a dle toho buď vůbec se od něho odvrátiti.....nebo své stanovisko k němu a v něm zaujmouti. Tato vlna zasáhla též vědu právní.....i táže se opět, co je vlastně právo.....v právu „vše jest v toku“.*¹⁰ Obnova problému přirozeného práva byla tak výrazem potřeby teorie právní.¹¹ Druhá příčina obnovy problému přirozeného práva vyplynula z praxe právní. „*Otázka po poměru soudce k zákonodárci stává se zase aktuální. Dle jakých zásad má soudce vyplňovat mezery zákona?.....At' vyplňuje mezery pozitivního práva, at' hledá správné a spravedlivé tam, kde zákon volbu mu přenechává, soudce jest nucen hledati takové zásady, jež by byly v souhlase s obsahem pozitivního práva.....tato činnost...není v podstatě nic jiného, než ono hledání přirozeného práva...“*¹²

Při obnovení přirozenoprávní teorie se hledá zejména pramen práva (sociologickoprávní a psychologickoprávní škola), přirozená podstata jednatelce (existencialisticko právní škola a americký personalismus), teorie morálky (mravní obsah přirozeného práva), přirozeně založené pozitivní právo (církvní filosofie), věčná spravedlnost (materialistická koncepce přirozeného práva a státu – Aristoteles).¹³

V praktické části se přirozenoprávní teorie zabývá především rozdělení souboru subjektivních práv na práva původní (vzniklá nezávisle na státu - např. právo sbírat plody a pást dobytek, právo soukromě vlastnit, právo na život a svobodu, atd.) a práva odvozená (vzniklá v závislosti na státu – např. právo vybírat daně a clo, právo volit a být volen, atd.).

⁸ Philipsborn, Die Klassifikation der einzelnen strafbaren Handlungen. Str. 15 n. In Kallab, J. Poznámky o základech novodobých teorií přirozenoprávních, V Praze: nákladem vlastním, 1913, s. 4

⁹ Kallab, J. Poznámky o základech novodobých teorií přirozenoprávních, V Praze: nákladem vlastním, 1913, 36 s.

¹⁰ Trakal, Obnova str. 5, Bergbohm, 1. c. str. 30 n. a 356, In Kallab, J. Poznámky o základech novodobých teorií přirozenoprávních, V Praze: nákladem vlastním, 1913, s. 4

¹¹ Kallab, J. Poznámky o základech novodobých teorií přirozenoprávních, V Praze: nákladem vlastním, 1913, 36 s.

¹² Kallab, J. Poznámky o základech novodobých teorií přirozenoprávních, V Praze: nákladem vlastním, 1913, s. 5, 6

¹³ Pinz, J. Přirozenoprávní teorie a moderní právní stát, Disertační práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, 2005/2006, s. 24

Za další z možností obnovy přirozeného práva můžeme považovat individuální a společenské právo (volnoprávní škola), jejichž platnost se odvozuje od vlastního přesvědčení individua nebo společnosti nikoli v závislosti na státu. Za pramen práva pokládá vedle zákona i právní vědu.

Za významné představitele, zabývající se přirozenoprávní naukou v posledním století můžeme označit např. Gustava Radbrucha (1. polovina 20. století) – právní principy jako přirozené právo stojí nad právem pozitivním, amerického právního filosofa Lon Luvoise Fullera (2. polovina 20. století) – ve svých právních myšlenkách se přibližuje přirozenoprávní koncepci kritiky platného práva z pozice racionality, John Mitchell Finnis (2. polovina 20. století) – navazuje na názory Tomáše Akvinského – základní hodnoty člověka a z nich vyplývající přirozená práva. Můžeme také zmínit amerického filosofa Johna Rawlse (2. polovina 20. století) – teorie spravedlnosti a amerického filosofa Roberta Nozicka (2. polovina 20. století) – odmítá pokrokovou dimenzi přirozených práv a tato práva omezuje, kteří se dotkli obnovy přirozenoprávní teorie jen okrajově.

1.4. Dílčí závěr

Přirozené právo můžeme chápat jako právo vyplývající ze samotné přirozenosti člověka. Je to ideální právo nezávislé na státu, které vychází z podstaty člověka a z jeho rozumu. Právo přirozené je také součástí procesu hledání poznatků o právu vůbec, tj. o právu, jež platí bez ohledu na obsah konkrétního práva. Po otázce smyslu přirozenoprávní nauky dospěje k její proměnlivosti v závislosti na čase. *„Jiným jest přirozené právo Aristotelovo, než římských právníků; jiným u Augustina než u Tomáše Aquinského, jiným zase u Occama než u Bodina, přirozenoprávní teorie Grotiova liší se od přirozeného práva Spinozova, jiným jest u Pufedorfa než např. u sociologa Bourgeoise, aneb v novější době u právníka Giorgio del Vecchio, apod. Tato rozmanitost nevyklučuje však toho, že proud vývojový má společný původ.“*¹⁴

¹⁴ Dnistrjanský, S. Základy moderního práva soukromého. Praha: Česká akademie věd, 1928, s. 48, In Pinz, J. Přirozenoprávní teorie a moderní právní stát, Disertační práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, 2005/2006, s. 109

2. Promítnutí přirozenoprávní teorie ve spojitosti s lidskými právy a jejich ochranou

Garance lidských práv je jedním ze základních znaků právního státu. S jejich existencí se již nemůžeme navrátit do doby spojované s libovůlí panovníka, kdy člověk jako jedinec, jako osobnost, neznamenal téměř nic. V dnešní moderní době, kde se celý svět za pomoci nejrůznějších mezinárodních úmluv na podporu lidských práv snaží dosáhnout integrace, demokratického způsobu uvažování a přijatelného způsobu života pro všechny na celém světě, je kladen velký důraz na dodržování lidských práv a svobod. Za tímto účelem se také stále více rozvíjí legislativa v tomto směru a zájem ze strany společnosti. Každý by měl vědět, co je jeho základní právo a jak, v případě potřeby, se ho domoci.

2.1. Přirozená práva jako práva lidská

Pojem „lidská práva“ se dostal do popředí až v minulém století, v minulosti se o těchto právech hovořilo jako o „přirozených právech“. Pojem lidských práv či práva vůbec neexistoval ve všech dobách a civilizacích. R. Tuck ve své studii dokazoval, že pojem práva se v Evropě neobjevoval až do dvanáctého století a o plně rozvinuté teorii přirozených práv se dá mluvit až od konce čtrnáctého století (Gerson). Konzervativní škola zabývající se přirozenými právy (Seldem, Hobbes) přisuzovala neomezené právo na svobodu lidem v jejich „přirozeném“, předpolitickém stavu. Toto právo však bylo plně odevzdáno, když lidé vkročili do občanské společnosti. Radikálnější proud zastával názor, že některá práva byla odevzdána vládě pro zachování společenského míru, jiná odevzdána nebyla, a lidé se jich mohou dovolávat proti utiskující vládě.¹⁵ Nejvýznamnější představitel tohoto proudu je John Lock.¹⁶ Přirozená práva vedla

¹⁵ Miller, D. Blackwellova encyklopedie politického myšlení, 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003, 560 s. ISBN 80-85947-56-0.

¹⁶ *Boží přirozený zákon podle Locka stanovuje, že „nikdo by neměl škodit jinému na životě, zdraví, svobodě, majetku.“ Můžeme tedy říci, že tento zákon každému uděluje přirozené právo na svůj život, svobodu a majetek, a zároveň na každého vkládá přirozenou povinnost respektovat život, svobodu a majetek druhých. V přirozeném stavu měli lidé také právo dělat to, co bylo nezbytně nutné pro ochranu přirozených práv svých i druhých. Bylo to „výkonné přirozené právo“, které v přirozeném stavu bylo zdrojem konfliktů, a proto lidé usilovali o mír, prostřednictvím odevzdání tohoto práva společné autoritě, čímž ustavili politické společenství. Důležité je, že se lidé nevzdali svých přirozených práv na život, svobodu a majetek, a ustavení politického společenství pro ně znamenalo ochranu těchto práv. Tato práva jsou nezczizitelná – nikdo nemá morální oprávnění dát svůj život nebo svobodu plně k dispozici někomu jinému, ačkoliv může o tato práva přijít, jestliže porušuje práva druhých.* (Pinz, J. Přirozenoprávní teorie a moderní právní stát, Disertační práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, 2005/2006, 266 s.

v Lockově teorii ke třem hlavním politickým důsledkům. Za prvé, poněvadž z přirozeného zákona vyplývají pro všechny stejná přirozená práva, nikdo nemůže být podřízen politické autoritě druhého, pokud s tím sám nesouhlasí. Za druhé, zachování a obrana přirozených práv je primární funkcí vlády. Za třetí přirozená práva stanovují omezení moci vlád, takže vlády znásilňující práva svých občanů ztrácejí nárok na poslušnost a mohou být legitimně svrženy.¹⁷

„Myšlenka lidského práva zůstává myšlenkou práva, které je „přirozené“ v tom, že je pojímáno jako morální oprávnění, které lidé vlastní ve svém přirozeném postavení jako lidé, ne kvůli nějakému zvláštnímu uspořádání, do něhož vstoupili, nebo ve zvláštním systému zákona, pod jehož jurisdikci spadají.....jejich hlavní kontext ale zůstává politický.“¹⁸

Která práva bývají nejjobecněji prohlášována za lidská práva?

Podle formálních deklarácí je můžeme rozdělit do šesti kategorií.

Právo na život. Může být chápáno jako právo nebýt zabit nebo fyzicky napaden nebo jako právo být chráněn před zabitím a napadením nebo jako právo na základní materiální podmínky k životu .

Svoboda. V deklaracích působí vždy na předním místě. Někdy je chápána jako právo na svobodu v obecném smyslu, někdy se jím rozumí právo na dílčí svobody, z nichž nejpodstatnější je svoboda myšlení, vyjadřování, náboženství, spolčování a pohybu.

Právo na vlastnictví. Zůstalo ve většině formulací dvacátého století, ačkoliv je dnes chápáno jako právo s určitými omezeními (v rozsahu, v němž vlastnictví může bránit veřejnému prospěchu).

Práva týkající se občanova individuálního statusu. Národnostní a demokratická práva.

Práva vlády zákona a výkonu spravedlnosti. Právo nebýt svévolně zatčen, právo na řádný soud.

Lidská práva zahrnující nárok na určité společenské, ekonomické a kulturní statky. V deklaraci OSN jsou mimo jiné zahrnuta práva na vzdělání, práci, sociální zajištění, odpočinek a volný čas, a na životní úroveň dostačující pro zdraví a blaho jednotlivce. Mezi lidská práva se začaly řadit až v našem století, jejich status jako lidských práv byl kontroverzní. Tato práva vyvolala diskusi v otázce sociální spravedlnosti. Země třetího světa obvykle nemají prostředky, aby uvažované statky

¹⁷Jones, P. In Miller D., tamtéž.

¹⁸Jones, P. In Miller D., tamtéž.

mohly poskytnout. Zůstává otázka, zda není absurdní říkat lidem, že mají právo na něco, co jim nemůže být poskytnuto a přisuzovat různá lidská práva lidem žijícím v různých částech světa.

Jak se dají lidská práva zdůvodnit?

Deklarace práv mohou být pojaty jako vyslovení samozřejmých pravd, které měly být pouze vyhlášeny. Tento přístup je uspokojivý a dává odpůrcům lidských práv možnost je ignorovat jako druh předsudku. V minulosti byla lidská práva obecně chápána jako důsledek přirozeného práva, takže tvořila část obecné teorie přirozeného zákona. Pojem lidských práv byl postupně od tradičního myšlení o přirozeném zákoně oddělován. Dnes se lidská práva vykládají ve smyslu přihlášení se k základním hodnotám, jako je svoboda, autonomie a rovnost, spolu s dalšími zřeteli k věci podstatným pro lidské blaho.¹⁹ Nemůžeme předpokládat, že různá zdůvodnění lidských práv nám dají seznamy práv se stejným obsahem. Není ani žádný důvod předpokládat, že se zastánci lidských práv musí shodnout na jejich základu či obsahu, takže není lehké dosáhnout jediného, všeobecně přijatého stanovení lidských práv.

2.2. Základní práva a svobody

Vymezení pojmu základních práv a svobod. Lze to považovat za střešní pojem, který zahrnuje dílčí okruhy vztahů mezi jedincem a státem (základní lidská práva, politická práva, atd.). Terminologie ústav i mezinárodních úmluv není jednotná. Např. pojmem „lidských práv“ jak jej zná Všeobecná deklarace lidských práv OSN z roku 1948, se často rozumějí přirozená práva člověka nebo označení „politických a občanských práv“ v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech z roku 1966 se jím rozumí práva a svobody jednotlivce, popř. občana dané mu k ochraně jeho osobnosti a k účasti na veřejném životě. Obdobný význam má pojem „lidských práv a základních svobod“ použitý v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (tzv. Evropská konvence z roku 1950). A pak je zde i označení „hospodářských, sociálních a kulturních práv“ použité ve stejnojmenném Mezinárodním paktu z roku 1966. Tato práva označují nároky jednotlivce vůči státu v oblasti sociální, hospodářské a kulturní a také závazek státu na jejich plnění. Kromě výše zmíněného se používá pojem „základních práv a svobod“, který zahrnuje všechny uvedené pojmy upravené právními předpisy a

¹⁹Jones, P. In Miller, D., tamtéž.

mezinárodními smlouvami. Dále jsou to pojmy **práv** a **svobod**. Není mezi nimi právní rozdíl. **Práva** jsou v ustanoveních spojena s formulacemi, podle kterých má někdo právo určitým způsobem jednat, vybírat si obsah a formy svého jednání nebo nejednat. **Svobody** jsou pak spojeny s ustanoveními, kde se jednotlivcům něco zaručuje jako nedotknutelné a hodné ochrany. Svobody jsou spojeny se zaručením prostoru, kam nebude veřejná moc zasahovat a práva s možností jednání a uplatňování nároků vůči státní moci. Obecně se ale v literatuře používá jen pojem základních práv a má se tím na mysli obojí. Dnešní moderní a pokrokové pojetí lidských a občanských práv je založeno na všelidském, univerzálním chápání těchto práv a svobod, kdy se uznává nezrušitelnost přirozených práv člověka, práv občana a svrchovanost zákona.²⁰

Historické zakotvení základních práv a svobod. Kořeny soudobé koncepce základních práv a svobod nalezneme již ve starověkém Řecku.²¹ Dále je spojena s řeckými a římskými zástupci Stoiků.²² Jiný pohled přináší Křesťanství.²³ Ve středověku je vývoj spojen se společenskou smlouvou, práva jako privilegia náležející šlechtě, měštům, apod. a s přirozenoprávní teorií (vz. Výše) jako možností odporu proti útisku ze strany panovníka. Dalším významným zdrojem myšlenky lidských práv je teorie dělby moci zpracovaná v 18. století Montesquiueem.²⁴

Tyto myšlenkové proudy se postupně prosazovaly i v praxi. Nejdříve ve formě různých panovnických dokumentů ve prospěch stavů. Nejznámější s těchto dokumentů je Magna

²⁰ Filip J. a kol. Základy státovědy. 2. vyd. Brno: Masarykova universita, 2000, 343 s. ISBN 80-210-1575-6.

²¹ *Filosofové si začali uvědomovat význam jedince, individualit, vlastností a ctností osobnosti člověka. Jejich úvahy o svobodě člověka byly jiné než v moderním státě, byly spojeny s úvahami o hledání nejvhodnějších forem vlády, o moudrém vládcí, apod. Mezi nejvýznamnější řecké představitele patří Platón a Aristoteles. Řeckové přispěli k tvorbě politických práv, neboť již znali formální rovnost občanů, volitelnost do úřadů, atd.*

²² *(Kleanthés, Seneca, Marcus Aurelius). Uvažovali o vrozených právech a povinnostech na základě toho, že všichni lidé jsou součástí téhož světa a mají stejný rozum. Rozumný život v souladu s přírodou pro ně znamenal uznání rovnosti lidí (i otroci).*

²³ *Rovnost lidí odvozuje od toho, že jsou všichni dětmi nebeského Otce, k jehož obrazu měl být člověk stvořen. Poprvé je zde zdůrazněna lidská individualita, osobnost. Klade důraz na požadavek „Miluj bližního svého jako sebe samého.“ Solidarismus, bratrství, láska k bližnímu přispěly v 19. a 20. století k rozvoji sociálních práv jednotlivce, sociálního státu atd.*

²⁴ *Podle něj „není svobody, jestliže táž osoba nebo týž úřad spojuje ve svých rukou moc zákonodárnou a moc výkonnou, protože vzniká obava, že ... vyhlásí tyranské zákony a pak je bude tyransky provádět. Není svobody, jestliže není soudní moc oddělena od moci zákonodárné a výkonné. Kdyby byla moc soudní spojena s mocí zákonodárnou, byla by moc nad životem a svobodou občanů pouhou libovůlí, protože soudce by byl zároveň zákonodárcem. Kdyby byla moc soudní spojena s mocí výkonnou, soudce by mohl být zároveň tyranem.“ (Rousseau J.J. O společenské smlouvě. Praha. 1949, s. 24, In Filip J. a kol. Základy státovědy. 2. vyd. Brno: Masarykova universita, 2000, s. 160. ISBN 80-210-1575-6.).*

Charta Libertatum z roku 1215²⁵, která se však vztahovala jen na svobodné lidi. Až později se začala uplatňovat na všechny lidi. Praktickým projevem vývoje myšlenky základních práv a svobod byly dále úmluvy přijímané po náboženských válkách. (např. Nanský edikt Jindřicha Čtvrtého z roku 1598 po hugenotských válkách). Postupně se z privilegií pro stavy popř. města stávají právní dokumenty s dosahem pro každého. Hlavního rozkvětu se těmto dokumentům dostalo v 18. století. V té době již vystupují v podobě ucelených koncepcí lidských práv, které se později v ústavách označují jako katalogy. Jejich znakem je na jedné straně obecnost, na druhé straně závazek státu tyto práva a svobody nejen dodržovat, ale i chránit a možnost jedince prosadit je proti státu. Tím se středověké privilegium mění v subjektivní veřejné právo a absolutistický stát ve stát právní. Nejvýznamnější z nich byla Virginská deklarace z 12. června 1776.²⁶ V Evropě to bylo především Prohlášení práv člověka a občana z 26. srpna 1789.²⁷ U nás stejnou povahu měl císařský patent č. 946 Obecný občanský zákoník, vydaný v roce 1811.

Na základě těchto deklarací se postupně rozvíjely katalogy práv a svobod jako základní součást ústav na přelomu 18. a 19. století. Po první světové válce se do ústav začínají postupně prosazovat i práva sociální, kulturní a hospodářská. Po druhé světové válce se ke zdrojům lidských práv připojuje vliv mezinárodního společenství, které v celosvětovém měřítku v rámci OSN přijímá v roce 1948 Všeobecnou deklaraci lidských práv.²⁸ Od samého počátku předpokládala, že bude doplněna jinými texty. Staly se jimi Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, přijaté roku 1966. V rámci OSN byla přijata celá řada dalších universálních smluv v oblasti lidských práv, např. Úmluva o právním postavení uprchlíků (1951), Úmluva o politických právech žen (1952), Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1948), Úmluva o právech dítěte (1989), atd. Mimo to byla přijata řada úprav na

²⁵ *Podepsal ji Jan Bezzemek, který tak uznal svobody a svobodné obyčeje Londýna. Nejvýznamnější ustanovení je čl. 38, který stanovil, že žádný svobodný člověk nemá být zatčen, uvězněn nebo vypuzen nebo prohlášen za psance nebo poslán do vyhnanství nebo nějakým způsobem mučen než na základě zákonného soudu osob sobě rovných nebo podle zákona země.*

²⁶ *Obsahovala formulace, že všichni lidé jsou od přírody stejně svobodní a nezávislí a požívají určitá vrozená nezadatelná práva jako život a svobodu, prostředky k nabytí a udržení majetku a snahu k dosažení štěstí a jistoty.*

²⁷ *Je prohlášena svoboda a rovnost lidí, deklaruje jako základní cíl každého politického sdružení zachování přirozených a nepromlčitelných lidských práv, kterými prohlašuje svobodu, vlastnictví, bezpečnost a právo na odpor.*

²⁸ *Je universální svou inspirací, obsahem a potencionálem. Byla schválena Valným shromážděním 48 hlasy.*

regionální úrovni. Mezi nejvýznamnější patří Americká úmluva o lidských právech z r. 1981 a Africká charta lidských práv a práv národů z r. 1981. V Evropě je to především Úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod z r. 1950 a Evropská sociální charta z r. 1961.

Myšlenka lidských práv získala mezinárodní dimenzi. Tím se vytváří mezinárodní standard lidských práv a je také důležité, že předvídají i existenci orgánů, které dohlíží na jejich dodržování. Nejvýznamnější je Evropská komise pro lidská práva a Evropský sou pro lidská práva.

Charakteristika základních práv a svobod. Základní práva a svobody se vyznačují následujícími znaky:

- **jsou ústavně zaručené.** Důsledkem jejich ústavního zakotvení je to, že je zaručeno, že jimi bude vázána nejen výkonná moc a soudnictví, ale i zákonodárna moc. Pod tímto výrazem je třeba nejen chápat zakotvení v ústavě, ale i v jiném právním aktu, který má vyšší sílu než obyčejný zákon. Může se, v prvé řadě jednat o mezinárodní smlouvy, týkající se základních práv a svobod, které v případě přijetí mohou získat vyšší právní sílu než obyčejné zákony. V této otázce se také promítá přirozenoprávní a pozitivistický přístup. Východiska ústavní úpravy základních práv a svobod se proto mohou v jednotlivých státech lišit.
- **vznikají přímo na základě ústavy nebo mezinárodní smlouvy a nelze s nimi právními úkony disponovat.** Nevznikají z konkrétního právního vztahu na základě právního aktu nebo úkonu jako v odvětvích soukromého práva. Proto jsou trvalé v závislosti na pobytu na území nebo státnímu občanství a mají stejný rozsah pro všechny své subjekty. Jsou označovány jako **nezadatelné, nezciitelné, nepromlčitelné.** Nelze se jich vzdát nebo o ně přijít.
- **mají povahu veřejného subjektivního práva.** Patří k základním charakteristikám právního státu. Vymezují vztah nikoliv mezi fyzickými či právnickými osobami, nýbrž vztahy jednotlivce a státu (veřejnou mocí) navzájem. Stát je adresátem těchto práv a jednatel jejich nositelem. Jejich nositelem obecně může být fyzická osoba, člověk. Nabývá je narozením a ztrácí smrtí. Mimo to může být jejich nositelem i právnická osoba, pokud to ústava říká. Určitá základní práva jsou spojena výhradně se státním občanstvím. Stát

jako adresát je zavázán ve všech svých částech (moc výkonná, soudní, zákonodárná).

- **mají zvláštní obsah.** Spočívá v zajištění autonomních prostorů jedince chráněných před zásahy veřejné moci, v možnosti jednotlivce účastnit se na správě veřejných záležitostí a v nárocích jednotlivce na plnění ze strany státu. Toto dělení je spojeno s G. Jellinkem, který rozlišil čtyři základní statusy, ve kterých se jedinec s ohledem na vztah ke státní moci nalézá v určitých stavech ze kterých vyplývají nároky, které označuje jako subjektivní veřejná práva. Tyto stavy označuje jako: **a) negativní** - existence individuální svobodné sféry sloužící k uspokojování individuálních účelů
b) pozitivní - stát při plnění svých úkolů ve prospěch společnosti přiznává jednotlivci právní způsobilost k využívání státních institucí v podobě pozitivních nároků (státní občanství)
c) aktivní – činnost státu je možná pouze prostřednictvím individuálního jednání. Způsobilost jednotlivce vystupovat ve prospěch státu (stát nositel volebního práva, občan nárok vůči státu, aktivní status, být voličem).
d) pasivní – není možné, aby existovala státem neomezená osobnost.
- **projevují se ve zvláštních funkcích.** Jejich funkce se projevují v komplexu jejich působení. Základní je funkce **omezení státní moci** (státní moc může být uplatňována jen v případech a mezích stanovených zákonem). Druhou funkcí je **nárok na příspěvní ze strany státu.** Ústavy uznávají zkušenost 20. století spočívající v poznání, že řada tzv. liberálních práv je bez účasti státu fiktivní. Třetí funkcí je **zajištění účasti jednotlivce na správě veřejných záležitostí.** Tzn. vytvoření podmínek, proto, aby se na jejím fungování mohl jedinec rovnoprávně s ostatními podílet. Čtvrtá funkce je **vytvoření záruk vlastní realizace,** k tomu slouží úprava základních (justičních) práv, které nositelům základních práv a svobod dávají možnost je ve vztahu ke státní či veřejné moci prosadit. Slouží k tomu existence nezávislého soudnictví, institut zákonného soudce, právo na právní pomoc a obhajobu, pravidla soudního řízení...
- **jsou vymahatelné vůči státu prostřednictvím nezávislé soudní pomoci.** S tímto znakem základních práv je spjat institut výhrady zákona (dnes možnost zákonodárce zúžit základní práva, dříve souvisela s ochranou před zásahy výkonné moci). Kromě formální výhrady (např. „*Podrobnosti stanoví zákon*“) vzniká později výhrada materiální, váže zákonodárce určitými obsahovými

omezeními (např. v ústavách povinnost zachovat podstatu a smysl základního práva a svobody, rovnost jeho nositelů i v omezení – omezení z důvodu veřejné bezpečnosti, veřejného zdraví, mravnosti...).

- **představují současně objektivní ústavní hodnoty.** Stát je jím ve své činnosti vázán.
- **vytvářejí záruky existence určitých institucí a institutů.** Vytvářejí právní instituty a instituce (soudy, advokacie, vlastnictví...). Jejich prostřednictvím ústavodárce institucionalizuje uskutečňování základních práv a svobod. (Vytvářením podmínek pro činnost politických stran umožňuje stát občanům, aby jejich prostřednictvím účinněji prosazovali své názory a zájmy).²⁹

Záruky základních práv a svobod. Praktické uskutečňování základních práv a svobod je jedním z klíčových problémů moderního státu a de fakt politické a právní kultury celé společnosti. Nejde jen o jejich výklad, nýbrž často o boj o tato práva.

Nejvýznamnější zárukou je v moderním státě záruka soudní. Má své kořeny zejména v anglosaském právu. Na kontinentu se tyto formy záruk prosadily zejména ve formě správního a ústavního soudnictví. Ve 20. století se přidává ochrana základních práv a svobod ve spojení s rozvojem mezinárodního práva za pomoci orgánů, které mají dohlížet na dodržování jednotlivých mezinárodních úmluv týkajících se lidských práv. Nejúčinnější mechanismus je zakotven v Evropské úmluvě na ochranu lidských práv a základních svobod z roku 1950. Zavazuje každý stát, aby zajistil účinné prostředky právní ochrany těchto práv a svobod před národním orgánem. Mimo jiné vytváří také zvláštní systém institucionálních záruk, jehož hlavními články jsou **Evropská komise pro lidská práva a Evropský soud pro lidská práva**. Stížnost Komisi může podat každá osoba, nevládní organizace nebo skupina osob, která se považuje za poškozenou v důsledku porušení práv. **Komise** musí mít zákonem přiznanou pravomoc přijímat takové stížnosti. Před podáním stížnosti musí být vyčerpány všechny vnitrostátní opravné prostředky a dodržena lhůta šesti měsíců od vydání pravomocného konečného vnitrostátního rozhodnutí. Pokud stížnost splňuje potřebné náležitosti, Komise ji přijme k projednání. Usiluje o zjištění skutkového stavu a současně o smírné urovnání, pokud ho nedosáhne, postoupí stížnost v podobě zprávy **Výboru ministrů**. Ten posoudí, zda

²⁹ Filip, J. a kol. Základy státovědy. 2. vyd. Brno: Masarykova universita, 2000, 343 s. ISBN 80-210-1575-6.

došlo k porušení úmluvy či nikoliv. Ve lhůtě tří měsíců se však komise nebo dotčený stát mohou obrátit na Evropský soud pro lidská práva. Pokud Evropský soud zjistí porušení Úmluvy, rozhodne s konečnou platností, přitom může poškozené straně přiznat spravedlivé odškodnění. Evropský soud nemůže rušit předpisy vnitrostátního práva, může pouze požadovat po státu jejich nápravu. Nazná-li Výbor ministrů, že došlo k porušení Úmluvy, je to pro dotčený stát rovněž závazné. Rozhoduje však pouze v případě, když věc není do tří měsíců předložena k projednání Evropskému soudu. Dále dohlíží nad výkonem rozhodnutí Evropského soudu.

Dalším mechanismem je **Výbor pro lidská práva** zřízený Mezinárodním paktem o občanských a politických právech. Výbor má projednávat zprávy členských států Paktu, které se týkají opatření k jeho realizaci a pokroku při jeho užívání. Dále projednává oznámení jednoho smluvního státu o to, že jiný smluvní stát neplní své smluvní závazky. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966 předpokládá pouze povinnost smluvních stran Paktu předkládat zprávy o přijatých opatřeních a o pokroku dosaženém při dodržování práv z tohoto paktu vyplývajících. Předkládání zpráv se týká i Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace (zprávy předkládají **Výboru pro odstranění rasové diskriminace**) a Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu (Zvláštnímu výboru pro apartheid). Dále sem patří i Výbor pro práva dítěte, zřízený na základě Úmluvy o právech dítěte. Jsou i další smlouvy, které existenci takových orgánů předvídají. Problém je v pravomocích těchto orgánů, které jsou malé. Často se nejedná o pravomoc ve smyslu vydávání závazných a vynutitelných rozhodnutí, ale pouze o oprávnění vyšetřit věc a podat o tom zprávu. Zatím nejvýznamnějším orgánem ochrany lidských práv je Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku.³⁰

2.3. Listina základních lidských práv a svobod

Listina základních práv a svobod se, podle čl. 3, stala součástí ústavního pořádku České republiky. Taktéž z taxativního výčtu čl. 112 Ústavy vyplývá, že Listina je relativně samostatným celkem ústavního pořádku České republiky. Formálně byla Listina vyhlášena usnesením předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 pod č. 2 / 1993 Sb. Kde se rovněž konstatuje, že je součástí ústavního pořádku ČR. Všechny právní předpisy by měly být v souladu s Listinou, resp. s Ústavou. Jelikož součástí

³⁰ Filip, J. a kol., tamtéž

ústavního pořádku ČR mohou být pouze zákony ústavní, je Listina nepochybně ústavním zákonem včetně své preambule. Jako ústavní zákon ji ve svých nálezech označuje i Ústavní soud.

Struktura Listiny základních práv a svobod. Při celkovém právním náhledu na Listinu ji ani vnitřně normativně nelze vidět jako monolitní text. Listina v zásadě obsahuje právní principy a ani tyto nejsou stejnorodé. V tomto smyslu lze v Listině vidět jak principy všeobecné, které se vztahují k celé koncepci Listiny a právního řádu („státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon“), tak konkrétnější, které se vztahují pouze k určité části Listiny („každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu“). Listina obsahuje řadu norem – principů vztahujících se na část v ní upravené ústavní materie, např. na fyzickou a duševní integritu osoby („osobní svoboda je zaručena“). Řada ustanovení Listiny spolu souvisí a je třeba je vykládat společně, systémově i vzájemně. Zvláštní význam v Listině mají blanketní normy, které předpokládají konkretizaci běžným zákonem (právo na ochranu zdraví). Listina však také umožňuje omezení základních práv a svobod běžným zákonem (možnost vyvlastnění nebo nuceného omezení vlastnického práva ve veřejném zájmu na základě zákona a za náhradu). To je typický prvek ústavních norem potvrzující, že základní právo nemusí být neomezené, abstraktní.³¹

Listina základních práv a svobod je logicko – strukturálně členěna na :

- **Preambuli**
- Hlavu první, **Obecná ustanovení** – normativní hmotně právní pojetí právního státu
- Hlavu druhou, **Lidská práva a základní svobody** – člení se na Odd. první (Základní lidská práva a svobody) a na Odd. druhý (Politická práva)
- Hlavu třetí, **Práva národnostních a etnických menšin**
- Hlavu čtvrtou, **Hospodářská, sociální a kulturní práva** – zahrnuje i práva ekologická
- Hlavu pátou, **Právo na soudní a jinou právní ochranu** – právo procesní
- Hlavu šestou, **Ustanovení společná** – výjimky, interpretační a realizační pravidla a ustanovení o azylu cizincům

³¹ Klíma, K. Ústavní právo. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, a.s. 1995, 225 s. ISBN 80-85865-63-7

Preambule Listiny.

Je klasickým případem přihlášení se k idejím přirozenoprávním. Idea povýšit ochranu lidských a občanských práv na evropský a světový standard. Opírá se o některé stěžejní tradiční právní ideje a o některé obecně závazné demokratické principy. Listina zejména uznává práva občana, neporušitelnost přirozených práv člověka, svrchovanost zákona, navazuje na obecně sdílené hodnoty humanismu, navazuje na demokratické tradice národa, morálně odsuzuje dobu, kdy lidská práva a základní svobody byly v naší vlasti potlačovány, vychází z práva českého národa na sebeurčení, vyjadřuje vůli, aby se Česká republika důstojně zařadila mezi státy, jež uvedené hodnoty ctí.

Hlava první – Obecná ustanovení.

Hlava první (čl. 1 – 4 Listiny) prezentuje ústavodárcovu normativní představu právního státu, jakýsi fundamentální ústavní pohled na základní dimenzi všech lidských či občanských práv, vztah státu a člověka a naopak i vztah občana ke státní moci. Články 2 a 4 Listiny vymezují jeden pól, právní stát, články 1 a 3 definují druhý pól, jeho základní vlastnost, rovnost lidí a nezrušitelnost základních práv a svobod.

- **Svoboda, rovnost v důstojnosti a rovnost v právech (rovnoprávnost),** je základním pilířem Listiny. Podle čl. 1, první věta Listiny jsou lidé svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Problematika svobody obecně není jen právně – filosofickým problémem, ale má svůj širší mravní a náboženský rozměr. Filosofické východisko ustanovení čl. 1 Listiny je obdobné se zněním významných dobových ústavních či mezinárodněprávních dokumentů (např. Rousseauova Společenská smlouva – člověk se rodí svobodný a všude je v okovech, Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 – všichni lidé se rodí svobodní a rovní v důstojnosti a právech). Rovnost důstojnosti je u člověka dána tím, že je nadán vůlí k jednání, rozumem, rozmyslem a svědomím.
- **Nezadatelnost, nezcižitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod,** vyplývá z čl. 1 věty druhé Listiny. Jde o jasný přirozenoprávní základ Listiny a ve své podstatě navazuje např. na Prohlášení práv člověka a občana z roku 1789. Rozdíl je zde v jejich rozsahu (např. prohlášení práv člověka a občana prohlašují jako přirozená a nepromlčitelná lidská práva svobodu, vlastnictví, bezpečnost a odpor proti útlaku, naše Listina to vztahuje na všechna základní práva a svobody – s tím že to v některých ustanoveních sama omezuje). Nezadatelnost znamená, subjekt nemůže tyto práva postoupit, zadat, dát do zástavy. Nezcižitelností

se rozumí, že je nelze převést za úplaty nebo darovat jinému a nezrušitelnost vyjadřuje možnost státní moci tyto práva a svobody deklarovat, nikoliv však zrušit.

- **Zákaz diskriminace**, rovnost v právech má podobu zákazu diskriminace. Podle čl. 3 odst. 1 Listiny se „základní práva a svobody zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry v náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení“. A podle čl. 4 odst. 3 Listiny „zákonné omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky. Je nutno v této souvislosti zdůraznit, že „materiální“ rovnost (identita) lidí v materiální realitě neexistuje a existovat nebude. O „rovnosti“ lze uvažovat pouze vůči „něčemu“ ve „vztahu k něčemu“, hodnotám, idejím, formě, normám...
- **Svoboda rozhodování o své národnosti**, zahrnuje ji čl. 3 odst. 2 Listiny jako svobodu národnostní identity jako základního práva. „Každý má právo svobodně se rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodnování.“
- **Zákaz újmy při uplatňování základních práv a svobod**, podstatné je ustanovení čl. 3 odst. 3, kde je stanoveno, že „nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.“

Vedle čl. 1 obsahuje Listina i další **zvláštní pravidla o rovnosti** např. rovnost vlastníků, rovnost voličů, rovnost přístupu k voleným a jiným veřejným funkcím, rovnost v soutěži politických sil, rovnost v působení odborových organizací, rovnost manželských a nemanželských dětí, rovnost účastníků v řízení.

- **Ideologická a náboženská neutralita státu**, podle čl. 2 odst. 1 Listiny je „stát založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání“.
- **Sebeomezení státní moci**, Listina ve svém čl. 2 odst. 2 limituje státní moc: „státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví“. Jde o výrazné omezení státní moci, respektující postavení jedince v podmínkách právního státu.
- **Co zákon nezakazuje má se pokládat za dovolené** (Quae lex non prohibet, debent premisa videri), podle čl. 2 odst. 3 Listiny „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“.

- **Výhrada zákona při ukládání povinností a mezi základních práv a svobod, čl. 4** Listiny zní, že „povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod“.

Základní lidská práva a svobody (čl. 5 – 16 Listiny).

Jak již bylo uvedeno, jsou základní práva a svobody nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

- **Právní subjektivita (člověk v právu)**, „každý je způsobilý mít práva“. Kdo je způsobilý mít práva, je způsobilý mít i povinnosti. Způsobilost k právním či protiprávním úkonům subjektu práva je vázána zletilostí.
- **Právo na život (právo žít)**, „Lidský život je hoden ochrany již před narozením.“ Řeší pouze otázku existence života, nikoli jeho sociální kvalitu. Právo na život je dáno mimo vůli konkrétního jedince, je to tedy pojem velmi relativní. V současnosti je s ním spojen problém euthanasie.
- **Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí**, je zaručena, omezena může být jen v případech stanovených zákonem.
- **Osobní svoboda**, je nosným pilířem základních práv a svobod. „Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Ministerstvo spravedlnosti vydalo vyhlášku č. 345 / 1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.
- **Ochrana osobnosti**, „každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno“. Občanskoprávní ochrana má svoji oporu v Občanském zákoníku.
- **Právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života,**
- **Ochrana osobních údajů**, „každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě“. S tím souvisí zákon č 101 / 2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.
- **Vlastnické právo**, „každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.“ Všichni vlastníci mají stejná práva a povinnosti a poskytuje se jim stejná právní ochrana. § 126 obč. zák.: „Vlastník má právo na ochranu proti tomu, kdo do jeho vlastnického

práva neoprávněně zasahuje, zejména se může vymáhat vydání věci na tom, kdo mu ji neprávem zadržuje,“

- **Daně a poplatky**, se smí ukládat jen na základě zákona. Podle zákona soustavu daní tvoří: daň z přidané hodnoty, daně spotřební (např. daň z piva, z vína, z tabáku), daně z příjmů (fyzických a právnických osob), daň z nemovitosti, silniční daň, daň z převodu nemovitosti, daně k ochraně životního prostředí. Poplatky můžeme dělit na soudní, správní, místní, rozhlasové a televizní...
- **Nedotknutelnost obydlí**, není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí.
- **Nedotknutelnost listovního tajemství, písemností, záznamů a dopravovaných zpráv**
- **Svoboda pohybu a pobytu**, tyto svobody mohou být omezeny zákonem, je-li to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých. Občan nemůže být nucen k opuštění své vlasti, cizinec může být vyhoštěn.
- **Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání a bezvěrectví**
- **Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby**

Politická práva (čl. 17 – 23 Listiny)

- **Svoboda projevu a právo na informace**, „Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu. Cenzura je nepřipustná. Realizace tohoto práva se řídí podle tiskového zákona.
- **Petiční právo**, je zaručováno ve věcech veřejného nebo jiného společenského zájmu. Každý má právo se obracet na státní orgán a orgán územní samosprávy s žádostmi, návrhy a stížnostmi. Peticí se nesmí zasahovat do nezávislosti soudů. Státní orgán je povinen petici přijmout a do 30 dní na ni odpovědět.
- **Právo shromažďovací**, právo pokojně se shromažďovat, je upraveno v zákoně o právu shromažďovacím.
- **Právo sdružovací (spolkové)**, „Každý má právo spolu s jinými se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích. Spolky musejí mít právní subjektivitu, kterou získají registrací Ministerstvem vnitra. Občané mohou zakládat spolky, společnosti, svazy, hnutí, kluby a jiná občanská sdružení. Za účelem zajištění

řádného výkonu určitých povolání byly zřízeny komory (Česká advokátní komora, lékařská komora...). Mohou být také zřízeny nadace k obecně prospěšným cílům.

- **Právo občanů podílet se na správě veřejných věcí**, základním politickým právem občanů je buď přímá demokracie, nebo především možnost svobodné volby zástupců. Politický pluralismus, musí být zaručena svobodná soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy.
- **Právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a svobod**

Práva národnostních a etnických menšin (čl. 24 – 25 Listiny)

Listina stanoví, že příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu. Občanům tvořící národnostní nebo etnické menšiny se zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích. Podrobnosti stanovuje zákon.

Hospodářská, sociální, kulturní a ekologická práva (čl. 26 – 35 Listiny)

Komplex těchto práv vyžaduje určité plnění ze strany státu a závisí tedy na faktických možnostech státní politiky na poli hospodářském, sociálním a kulturním. Významným aktem mezinárodního práva v této oblasti je Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

- Svoboda povolání, právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, právo získat prostředky pro své životní potřeby prací, speciální sdružovací právo na ochranu hospodářských a sociálních zájmů, právo na stávku, právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky, zvláštní hospodářská a sociální práva sociálních menšin, právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří, při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele, právo na ochranu zdraví, právo na sport, práva rodičů a dětí, zvláštní ochrana rodině právních vztahů, právo na vzdělání, kulturní práva, právo na příznivé životní prostředí.

Právo na soudní a jinou právní ochranu (čl. 36 – 40 Listiny)

- **Právo na spravedlivý proces**, „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech i u jiného orgánu.“
- **Soudní přezkum správních rozhodnutí**, „Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak.
- **Právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem**,
- **Právo odepřít výpověď**, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké. Odepřít výpověď nemůže ten, kdo má v konkrétním případě oznamovací povinnost.
- **Právo na právní pomoc**, v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.
- **Rovnost účastníků v řízení**, všichni účastníci v řízení jsou si rovni, všichni účastníci před soudem mají rovná práva
- **Právo na zákonného soudce**, nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.
- **Nullum crimen, nulla poena sine lege**, právní princip, žádný trestný čin, žádný trest bez zákona, jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.
- **Presumpce nevinny**, „Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.“
- **Právo na obhajobu**, „Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce.
- **Právo obviněného odepřít výpověď**
- **Zákaz retroaktivity, zákon nepůsobí zpětně**

Hlava šestá – Ustanovení společná

Podle Listiny jsou některá práva vázána na „prováděcí zákony“. Těchto práv je možné se domáhat pouze v mezích zákonů, které tato stanovení provádějí. Cizinci požívají

lidských práv a základních svobod zaručených Listinou, pokud nejsou přiznána výslovně občanům.

Mezinárodní a evropské smlouvy jako pramen základních práv pro ČR

Celosvětová úprava je obsažena v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (vstoupily v platnost v roce 1976, zákon č. 120 / 1976 Sb.) V rámci Rady Evropy byla v roce 1950 přijata Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209 / 1992 Sb.). Pro Českou republiku je závazná od 1.1. 1993.

Vedle výše uvedených univerzálních smluv lze uvést i další, kterými je Česká republika vázána:

- Úmluva o právech dítěte
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- Evropská sociální charta
- Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocida
- Úmluva o politických právech žen
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace
- Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti
- Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu
- Evropská úmluva o potlačování terorismu
- Úmluva o potlačení všech forem diskriminace žen
- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání
- Úmluva o právním postavení uprchlíků
- a další

2.4. Veřejný ochránce práv – Ombudsman

Zákonem č. 349 / 1999 Sb., o Veřejném ochránci práv byl zřízen Veřejný ochránce práv se sídlem v Brně.

Působnost ochránce. Působí podle zákona k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí, vykonávajících státní správu, pokud je takové jednání v rozporu s právem, nebo sice právu neodporuje, ale je jinak vadné či nesprávné, tzn., že neodpovídá principům demokratického právního státu a principům dobré správy nebo

jsou-li tyto orgány nečinné a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod.

Působnost ochránce se vztahuje na :

- ministerstva a jiné správní úřady s působností pro celé území státu,
- správní úřady jim podléhající,
- Českou národní banku, pokud působí jako správní úřad
- Radu pro rozhlasové a televizní vysílání
- Okresní úřady a města při výkonu státní správy
- Policii České republiky, Armádu ČR, Hradní stráž, Vězeňskou službu ČR, zařízení, v nichž se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranná nebo ústavní výchova, ochranné léčení,
- na veřejné zdravotní pojišťovny

Zákon poskytuje ochránci rozsáhlá oprávnění provádět v jednotlivých věcech nezávislá šetření, nemá však právo nahrazovat činnost orgánů státní správy a tudíž nemůže měnit nebo rušit jejich rozhodnutí. Při zjištění pochybení však může požadovat od úřadů či institucí, aby sjednaly nápravu. Významným oprávněním veřejného ochránce práv je, že není vázán návrhy stěžovatelů a může rozhodnout o zahájení šetření i z vlastní iniciativy.

Ochránce nemá právo vstupovat do soukromoprávních vztahů či sporů. Působnost ochránce se nevztahuje na :

- Parlament,
- prezidenta republiky a vládu,
- Nejvyšší kontrolní úřad,
- zpravodajské služby České republiky,
- Státní zastupitelství a soudy s výjimkou orgánů státní správy soudů

Vedle uvedené činnosti, spočívající v řešení individuálních podnětů a jejich zevšeobecnění, má ochránce od počátku roku 2006 novou povinnost, která nespočívá v řešení individuálních podnětů jednotlivců, ale k jejímu naplnění ochránce vykonává systematické preventivní návštěvy všech míst a zařízení, kde se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě.

Ochránce je volen Poslaneckou sněmovnou na funkční období šesti let. Ochránce může být zvolen pouze na dvě po sobě jdoucí funkční období. Ochránce může být zvolen každý, kdo je volitelný do Senátu. Svou funkci vykonává nezávisle a nestranně. Za výkon funkce odpovídá ochránce Poslanecké sněmovně.

Činnost ochránce. Každý má právo obrátit se písemným podnětem na ochránce ve věci, která patří do jeho působnosti, podnět lze učinit také ústně do protokolu. Podnět podléhá poplatku. Musí obsahovat předepsané náležitosti. Pokud ochránce podnět neodloží nebo nepostupuje, zahájí šetření a písemně o tom stěžovatele vyrozumí.

Ochránce je oprávněn s vědomím vedoucích úřadů, a to i bez předchozího upozornění, vstupovat do všech prostor úřadů a provádět šetření (nahlížení do spisů, kladení otázek jednotlivým zaměstnancům úřadu, rozmlouvat s osobami umístěnými v zařízeních, v nichž se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranná nebo ústavní výchova anebo ochranné léčení, a to bez přítomnosti jiných osob).

Úřady jsou povinny na žádost ochránce a ve lhůtě jím stanovené poskytnout informace a vysvětlení, předložit spisy a jiné písemnosti, sdělit písemně stanovisko ke skutkovým a právním otázkám, provést důkazy, které ochránce navrhne, provést úkony dozoru, k nimž jsou podle zákona oprávněny a které ochránce navrhne.

Ochránce je oprávněn být přítomen při ústním jednání a provádění důkazů úřady a klást přítomným osobám otázky.

Všechny státní orgány a osoby vykonávající veřejnou správu jsou v mezích své působnosti povinny poskytovat ochránci při šetření pomoc, kterou si vyžádá. Zjistí-li ochránce šetřením porušení právních předpisů či jiná pochybení, vyzve úřad, aby se k jeho zjištěním ve lhůtě 30 dnů vyjádřil. Pokud úřad sdělí, že provedl nebo provádí opatření k nápravě a ochránce toto opatření uzná dostatečným, vyrozumí o tom stěžovatele i úřad. Jinak ochránce sdělí písemně své závěrečné stanovisko úřadu a stěžovateli. Součástí tohoto stanoviska je návrh opatření k nápravě.

Opatření k nápravě. Ochránce může navrhnout tato opatření:

- zahájení řízení o přezkoumání rozhodnutí, úkonu nebo postupu úřadu, lze-li je zahájit z úřední moci,
- zahájení disciplinárního nebo obdobného řízení,
- provedení úkonů k odstranění nečinnosti,
- zahájení stíhání pro trestný čin, přešupek nebo jiný správní delikt,
- poskytnutí náhrady škody nebo uplatnění nároku na náhradu škody

Ochránce je také oprávněn doporučit vydání, změnu nebo zrušení právního nebo vnitřního předpisu. Ochránce podává každoročně Poslanecké sněmovně souhrnnou písemnou zprávu o své činnosti za uplynulý rok. Ochránce soustavně seznamuje veřejnost se svou činností podle tohoto zákona a s poznatky, které z jeho činnosti vplynuly.

2.5.Liga lidských práv

Liga lidských práv je česká nevládní organizace, která se zaměřuje na ochranu lidských práv v rozsahu, v kterém tato práva garantuje Listina základních práv a svobod a závazné mezinárodní smlouvy. Liga prosazuje lidská práva pro zvýšení kvality a důstojnosti života, a to za pomoci výzkumu, vzdělávání, vedení strategických právních případů a předkládání argumentů a řešení.

Zabývá se problematikou dětí neoprávněně umístovaných do ústavů, práv pacientů, osob s mentálním postižením, dodržováním práv za strany policie, zvyšování ochrany obětí týrání a rasově motivovaných a nelidských trestných činů a dalším. Poskytuje právní rady a informuje o právech jednotlivců a dění v oblasti lidských práv u nás i v zahraničí, vzdělání pro učitele a ředitele základních škol, lékaře a management nemocnic, pracovníky státní správy, budoucí právníky a zaměstnance nevládních organizací. Snaží se o zlepšení systému v jednotlivých oblastech ochrany lidských práv a ratifikaci významných mezinárodních úmluv na ochranu lidských práv, navrhuje legislativní změny a metodická opatření. „*Chceme společnost, kde jsou v každodenním životě dodržována lidská práva a kde se v případě jejich porušení jednotlivci může účinně bránit.*“³²

Historie. Počátky působení Ligy lidských práv spadají do přelomu roku 1999, kdy v prvopočátcích její oficiální zakladatelé začali rozvíjet svoje aktivity v rámci partnerské neziskové organizace právníků Ekologický právní servis. V jeho rámci vytvořili první pilotní projekt Občanských právních hlídek. Jejich cílem bylo monitorování průběhu protestů při pražském zasedání Mezinárodního měnového fondu a Světové banky v září roku 2000. Tyto hlídky hráli roli nezávislé třetí strany, která dokumentovala případné pouliční incidenty, násilí na policejních stanicích apod.

Oficiálně začala Liga působit v roce 2002 ve svých kancelářích v Brně a Praze. V počátcích se ve své činnosti zaměřovala na dodržování lidských práv ze strany policie ČR, ochranu práv dětí a obětí domácího násilí. Do podvědomí lidí se dostala v roce 2004, kdy rozšířila oblast svého působení do praxe státních orgánů a byla jednomyslně přijata za člena korespondenta Mezinárodní federace lidských práv (mezinárodní organizace prosazující práva zakotvená ve Všeobecné deklaraci lidských práv). V následujícím roce se také začala zabývat dodržováním lidských práv ve zdravotnictví. V dubnu roku 2007 se pak stala plnoprávným členem Mezinárodní federace lidských

³² http://www.llp.cz/_files/file/v%C3%BDro%C4%8Dky/vyrocka07cz.pdf

práv se všemi hlasovacími právy. Předseda Ligy byl zároveň jmenován do mezinárodního výkonného orgánu FIDH jako zastupující generální tajemník pro oblast Evropy a Střední Asie.

Liga vytvořila pro ochranu v oblasti dětských lidských práv „Centrum pro právní ochranu dětí“³³, na ochranu ženských práv potom program „Poradna pro ženy v tísní“³⁴. Liga spolupracuje s celou další řadou subjektů, z nichž nejvýznamnější je Public Interest Lawyers Association (PILA)³⁵. Ve spolupráci s ní se zaměřuje především na publikační aktivity (projekt Via Iuris³⁶) a na zkvalitňování výuky na právnických fakultách. S PILA také Liga spolupracuje na programu pro bono, právní pomoci ze strany bohatších advokátních kanceláří pro sociálně slabé. V ČR zatím neexistuje žádný účinný a komplexní systém poskytování právní pomoci bezplatně nebo levněji narozdíl od většiny ostatních států Evropské unie.

2.6. Dílčí závěr

Základní práva a svobody patří patrně k jednomu nejvíce prosazovaným právům v mezinárodní oblasti. Na jejich významu se podílí i celosvětové měřítko potřeby těchto práv. Do právního povědomí každého člověka, by měl patřit význam těchto práv pro něho samého a uvědomění si potenciálů, který mu dávají a kterého má možnost náležitě využít.

³³ *Základním úkolem centra je poskytovat právní a psychologické poradenství v konkrétních případech rodinám s ohroženými dětmi a právní pomoc nevládním organizacím, které se zabývají sociální a psychologickou pomocí těmto dětem. Zaměřuje se především na děti ohrožené syndromem CAN, děti se sociálně slabších rodin. Poskytuje i poradenství ohledně šikany na školách.*

³⁴ *Program poskytuje komplexní pomoc obětem domácího násilí a doplňkové i právní a psychologickou pomoc obětem znásilnění a sexuálního zneužívání. Jedná se o poskytování osobních konzultací, kontaktů na další odborníky. Poradna dále provozuje poradenskou telefonní linku a internetové poradenství. Veškeré služby poskytované poradnou jsou pro klientky zdarma. Poradna také organizuje preventivní činnost v této oblasti.*

³⁵ *Pila je asociace právníků, kteří usilují o systémové změny ve prospěch větší efektivity právních prostředků při ochraně lidských práv, veřejných zájmů a důležitých obecných hodnot. (<http://www.pilaw.cz/>).*

³⁶ *Projekt, usilující o větší informovanost veřejnost, v právní oblasti, ze strany právníků.*

3. Dimenze ochrany lidských práv v EU

Ochrana lidských práv jako ukazatel demokratické společnosti zaujímá své postavení také v nadnárodním, evropském unijním rozměru. Tato ochrana stojí nad vnitrostátním uspořádáním práva na ochranu lidských práv a účinně ji doplňuje. I když v počátcích vzniku nadnárodního společenství byla lidsko právní ochrana v souvislosti s její legislativou opomíjena, dnes se její význam neustále zvyšuje.

3.1. Ústavní základy evropského unijního práva lidských práv a ostatní stávající prameny lidských práv v EU

Chceme-li hovořit o **ústavních základech evropského unijního práva**, máme na mysli tzv. primární právo. Primární právo tvoří smluvní základy ES / EU. Patří sem jak samotné zřizovací smlouvy (Smlouva ESUO, ES, EUROATOM), tak i akty pozměňující (Jednotný evropský akt, Maastrichtská smlouva, Amsterodamská smlouva a Smlouva z Nice). Tyto dokumenty tvoří akty nejvyšší právní síly v systému *acquis communautaire*.³⁷ Bývají často přirovnány k „Ústavě Evropské unie“. Nejedná se o ústavu jako takovou, ale o přirovnání k ústavě jako k aktu nejvyšší právní síly. Původně zřizovací smlouvy postrádali jakoukoliv zmínku o základních právech, jelikož ochrana lidských práv nepatřila k prvotním myšlenkám Společenství, byla prvotně zaměřena na vznik politik ekonomického charakteru, z nichž později lidsko právní ochrana vyvstala. „*Uvedený genesis lidsko právní regulace na úrovni zřizovacích smluv včetně jejich modifikací umožňuje vymezit v aktech primárního práva tyto druhy relevantních norem: - Normy odkazující – jež obsahují reference na lidsko právní úpravu obsaženou v jiném pramenu práva; - Normy přímé – obsahující formulaci konkrétních subjektivních práv. Zařazuje tam jak normy zahrnující tzv. pozitivní formulace, tj. konkrétní oprávnění individuálního charakteru, tak i negativní formulace, tj. zákazy, především pak zákazy různých druhů diskriminace.*“³⁸ Účinek těchto ustanovení na právní postavení jednotlivce je odlišný, daný povahou těchto norem.

³⁷ *Acquis communautaire – soubor legislativy Evropských společenství, které má více než čtyřicetiletou tradici. Zahrnuje legislativy jednotlivých zemí, deklarace, rezoluce, základní principy, mezinárodní smlouvy a další dokumenty.*

³⁸ Šišková, N. Dimenze ochrany lidských práv v EU. 1. vyd. Praha: ASPI Publishing, s. r. o., 2003, s. 44

Smlouva o Evropském společenství a její lidsko – právní normy. Za nejvýznamnější ustanovení primárního práva v oblasti lidských práv můžeme považovat článek 12 / ex 6 Smlouvy ES, obsahující zákaz diskriminace z důvodu státní příslušnosti (osobní působnost tohoto ustanovení se vztahuje pouze na příslušníky členských států) nebo článek 141 / ex 119 SES upravující zákaz diskriminace z důvodu pohlaví. Dále sem patří ustanovení článku 12 a článku 141 a článku 13 / ex 6a SES, které vystupuje jako *lex generalis* k výše uvedeným. Obsahuje ustanovení předvídající postupy k potírání diskriminace z důvodu pohlaví, rasového nebo etnického původu, víry nebo světového názoru, invalidity, věku nebo sexuální orientace (původ v Maastrichtské smlouvě). Povaha tohoto ustanovení nezakládá patrný účinek tohoto práva a žádné reálné možnosti individua domoci se svých práv vyplývajících z porušení konkrétních zakázaných důvodů diskriminace. Žádá si další konkretizaci, tím je směrnice ES z roku 2000, která konkretizuje zajištění reálného prosazování zákazu diskriminace.

Další významné normy lidsko právní povahy, které zahrnuje SES, tvoří ustanovení týkající se evropského občanství. Evropské občanství bylo zavedeno v roce 1992 Maastrichtskou smlouvou. „*Občanství Unie nenahrazuje, nýbrž doplňuje státní příslušnost členského státu.*“ (odstavec 1 článku 17 / ex 8 SES). Práva vyplývající z Evropského občanství se dělí na práva politická; právo na konzulární a diplomatickou ochranu; práva hospodářská.

- Politická práva – zahrnují aktivní a pasivní volební právo v rámci obecných voleb; aktivní a pasivní volební právo v rámci voleb do Evropského parlamentu. Jedná se o uplatnění práva volit a být volen realizovaného na území státu, kde občan EU pobývá. Jsou to ustanovení účinná a bezprostředně vynutitelná před vnitrostátními soudy členských států. Zahrnují také petiční právo do Evropského parlamentu a právo obracet se na ombudsmana .
- Právo na diplomatickou a konzulární ochranu – předpokládá poskytnutí ochrany ze strany diplomatických a konzulárních orgánů na území třetích států nejen občanům toho státu, jenž reprezentuje zastupitelský orgán, ale i příslušníkům jiných členských států, z důvodu toho, že jsou občany EU. (v případech, že stát, jehož příslušníkem je dotčená osoba, nemá na území třetího státu své zastoupení).

- Práva ekonomické povahy – „*Každý občan Unie má právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států s výhradou omezení a podmínek stanovených v této smlouvě a v předpisech přijatých k jejímu provedení.*“ (článek 18 / ex 8a odst.1). Je zde zahrnuto právo ucházet se o nabízená zaměstnání, pohybovat se za tím účelem volně na území členských států, pobývat v některém z členských států za účelem výkonu zaměstnání. Amsterodamská smlouva začlenila Schengen do komunitárního pilíře, který zakotvuje právní rámec postupného vytváření prostoru svobody, bezpečnosti a práva, včetně volného pohybu osob.

Smlouva o Evropské unii a její ustanovení k ochraně základních práv. Ustanovení mající prioritní význam jsou obsažena v článku 6 / ex F Smlouvy EU, který v odstavci 1 a 2 uvádí: „*Unie je založena na zásadách svobody, demokracie, právního státu a respektování lidských práv a základních svobod, zásadách, které jsou společné členským státům.*“ „*Unie respektuje základní lidská práva, která zajišťuje Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsaná v Římě dne 4. listopadu 1950 a která vyplývá z ústavních tradic společným členským státům jako obecné zásady právních Společenství.*“³⁹ Význam tohoto ustanovení je v pozvednutí základních práv na úroveň obecných zásad právních Společenství. Dodržování zásad uvedených v článku 6 je nezbytným požadavkem pro vstup a řádné fungování v Unii a realizaci v plné míře práv vyplývajících ze členství. Na základě amsterodamské smlouvy došlo k zavedení nového článku 7 / ex F. 1 do Smlouvy o EU, což učinilo klíčový význam lidských práv a dalších demokratických zásad obecně a zároveň odráželo snahu EU zajistit účinné prostředky pro zabránění zrušení těchto práv a principů. Jedná se o tzv. suspenzivní klauzuli, tj. ustanovení, které předvídá pozastavení výkonu některých práv členského státu v případě porušení lidských práv a svobod a základních zásad.

V případě stávajících pramenů lidských práv v EU lze hovořit o sekundární legislativě, která zahrnuje především nařízení a směrnice z oblasti volného pohybu osob, včetně vzájemného uznávání diplomů, práva na usazování, svobody poskytování služeb, sociálního zabezpečení, zákazu všech druhů diskriminace a dalších aspektů

³⁹Šišková, N. tamtéž, s. 56

ochrany práv jednotlivců na komunitární a unijní úrovni. Slouží k lepšímu prosazování práv jednotlivcem. Sekundární legislativa je velice rozsáhlá. Nařízení je akt, jenž je obecně závazný ve všech svých částech a je bezprostředně použitelný v každém členském státě. Měl by mít přímý účinek, ne vždy tomu ale tak je, musí být posuzován individuálně. Podle obecného pravidla Soudního dvoru by nařízení nemělo vyvolat potřebu realizačního opatření, pokud to ovšem není nezbytné (povinná, povolená). Obecně však platí, že nařízení samo o sobě poskytuje práva a zavazuje jak členské státy, tak i soukromé osoby na území těchto států. Jednotlivci se těchto práv mohou dovolat jak vůči orgánům státu, tak i vůči soukromým subjektům, jež se ocitají v komunitárním režimu.

Na rozdíl od nařízení, směrnice je koncipována jako akt přímo vyžadující obsažnost ve státní legislativě, neboť je závazná pro každý stát, kterému je určena, pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo, přičemž volba forem a prostředků se ponechává vnitrostátním orgánům.⁴⁰ Směrnice mají přímý účinek, avšak v omezené míře a po splnění určitých předpokladů.

Zásadní rozdíly mezi nařízením a směrnicí ve vztahu k jednotlivcům spočívají jednak v době účinnosti a jednak v existenci (u směrnice) a neexistenci (u nařízení) povinnosti přijmout opatření k jejich provedení. Regulace prostřednictvím nařízení znamená zavedení do vnitrostátního práva nezměněných a nedotčených formulací sekundární legislativy, kdežto v případě směrnic mluvíme pouze o dosažení výsledného efektu prostřednictvím rozmanitých a různorodých forem daných národními specifiky, které se nemusí shodovat ani v úrovni právní síly ani v možných formách jejich prosazování.⁴¹ Proto považujeme nařízení za více efektivní a vhodnější prostředek pro úpravu lidsko – právních vztahů než směrnice, která zajišťuje pouze harmonizaci vnitrostátních právních předpisů.

Regulaci osobních práv zajišťuje řada směrnic upravující zákaz diskriminace a zajišťujících tudíž princip rovnosti. Jsou to např. Směrnice o realizaci zásady stejného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornou přípravu, kariérní postupy a pracovní podmínky; Směrnice o provádění zásady rovnosti mezi osobami bez ohledu na jejich rasový nebo etnický původ; a další.

⁴⁰ Šišková, N. Dimenze ochrany lidských práv v EU. 1. vyd. Praha: ASPI Publishing, s. r. o. 228 s. ISBN 80-86395-52-9.

⁴¹ Šišková, N., tamtéž

Dále lze vyčlenit zejména práva vztahující se k volnému pohybu osob a právo na usazování. Směrnice o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství; Směrnice o zrušení omezení cestování a pohybu pracovníků a jejich rodinných příslušníků uvnitř Společenství; a další.

V rámci sociálních práv lze uvést například nařízení O aplikaci soustav sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, samostatně výdělečně činné osoby a členy jejich rodin pobývajících v rámci společenství. Významná jsou také ustanovení vztahující se k ochraně práv spotřebitele a ochraně životního prostředí.

Konstantní judikatura, spolu s **Akty sui genesis**, tvoří další významný zdroj práva lidských práv. Akty sui genesis, jsou akty, které nemůžeme jednoznačně zařadit do uvedených skupin. Existují v nejednotných formách, byly přijaty různorodými orgány a rozdílnými postupy. Všechny tyto akty spojuje to, že významně ovlivnily vývoj lidských práv v rámci ES / EU. Patří sem především Charta základních práv EU, Komunitární charta základních sociálních práv pracovníků a další (deklarace, rezoluce, prohlášení) z oblasti lidských práv. Můžeme zde také jmenovat pilíř mezinárodněprávní jako jeden z pramenů týkající se lidských práv. Jedná se o akty jiného právního systému, kterými se Společenství řídí při realizaci svých politik. Rozlišujeme Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod; Evropskou sociální chartu; Relevantní zákonná rozhodnutí Štrasburského soudu pro lidská práva.

3.2. Postavení jednotlivce a možnosti prosazování jeho práv ve smyslu *acquis communautaire*

Všechna tři Společenství – ESUO, ES, EUROATOM – vznikla v intencích mezinárodního práva, avšak již od počátku byl patrný určitý prvek supranacionality (nadmárodnosti). Nadmárodnost znamená přenesení části suverénních práv států na nadmárodní orgány a je charakterizována řadou znaků (pravomoc Společenství v oblasti legislativní, výkonné a soudní, závaznost rozhodnutí orgánů a institucí EU pro členské státy, bezprostřední použitelnost jejich aktů na vnitrostátní úrovni a další). V této souvislosti právní postavení jednotlivce nebylo vnímáno adekvátně, především ve vztahu k soukromým osobám na území členských států. Mělo se za to, že Evropská společenství vystupují především jako ekonomická seskupení založená výhradně za účelem vytvoření společného trhu mezi smluvními stranami a k dosažení s tím

souvisejících politických cílů. Otázky spojené s povahou nadnárodnosti na účinky vůči jednotlivcům zůstávali v pozadí. Důležitým a významným se stalo vypracování doktríny přímého účinku, která znamená možnost pro soukromé osoby dovolávat se svých práv, vyplývajících z právních norem ES, přímo před vnitrostátními soudy členských států (toto právo patří do ustálené judikatury Evropského soudního dvora). Přímý účinek spolu s principem nadřazenosti práva ES jsou považovány za obecnou a klíčovou zásadu celého práva ES.

Prostředky prosazování práv jednotlivce jsou rozmanité, prosazovatelné na odlišné úrovni. Především je to možnost domáhat se svých práv poskytovaných právem Společenství přímo před vnitrostátním soudem toho členského státu, jehož občan je příslušníkem nebo kde pobývá (jak již bylo zmíněno výše). Toto právo je plnitelné podle principu nadřazenosti norem práva ES ve vztahu k předpisům národního práva. Nadřazenost znamená povinnost soudce použít normu *acquis communautaire* před ustavením vnitrostátního práva, pokud jsou tyto v rozporu. Na rozdíl od nadřazenosti nemá každá norma práva ES vlastnosti přímého účinku, tj. že ne všechna ustanovení komunitárního práva jsou způsobilá přímo zakládat práva, kterých se jednotlivec může bezprostředně dovolat před vnitrostátními soudy. V těchto případech se uskutečňuje realizace práv jednotlivců na úrovni Společenství. Je možnost podat podnět k Evropské komisi, v případě, že ze strany členského státu došlo k porušení nebo neplnění povinností vyplývajících z komunitárního práva (podnět může podat osoba fyzická i právnická). V případě, že Komise shledá tuto stížnost za oprávněnou, vyzve členský stát k nápravě. Pokud tak neučiní ve stanovené lhůtě, může tento orgán předat věc Evropskému soudnímu dvoru. Zde vystupuje instituce Společenství jako ochránce svých smluv a aktů, které z nich vyplývají. Zadruhé, občan EU může vystupovat bezprostředně jako žalobce v rámci řízení před Evropským soudním dvorem (Tribunálem prvního stupně). Má možnost podat žalobu na neplatnost aktu. Možnost podání žaloby je jedním z hlavních prostředků nápravy v oblasti lidských práv ES / EU. Postavení soukromých osob podléhá režimu nepriviligovaných žalobců, kteří musejí prokázat svůj zájem na věci, to, že jsou aktem komunitárního práva bezprostředně a individuálně dotčeni. Občan dále může podat žalobu na náhradu škody a v pracovních sporech mezi Společenstvím a jeho zaměstnanci.

K dalším oprávněním při prosazování práv jednotlivce můžeme také zařadit petiční právo k Evropskému parlamentu a právo se obrátit na ombudsmana. Podat petici mohou dotčené osoby jak individuálně tak kolektivně v záležitosti, která spadá do působnosti

Společenství a která se jednotlivce dotýká. Pokud stížnost obsahuje nesprávnosti v činnosti orgánů nebo instituce EU, může se jednotlivce obrátit na ombudsmana. (Nesprávnost v činnosti orgánů může být diskriminace, nedostatek informace nebo odmítnutí poskytnout informaci, zneužití pravomocí, nepoctivé jednání...). Jednotlivci v rámci komunitárního práva disponují více prostředky k hájení svých práv a zájmů a to i mimosoudní cestou.

3.3.Štrasburský kontrolní mechanismus v rámci Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Štrasburský kontrolní mechanismus zabezpečuje efektivní prosazování hmotněprávních ustanovení Evropské úmluvy lidských práv (EÚLP). Vyznačuje se rysy systému soudního typu, což je méně vyskytující se model v rámci mezinárodní ochrany lidských práv, patří vůbec k nejvíce využívaným kontrolním mechanismům na poli lidských práv ve světovém měřítku. Celý mechanismus je zajišťován soustavou institucí a procedurami řízení v souvislosti se stížnostmi o porušení lidských práv a svobod vyplývajících z Úmluvy, tzv. „evropská procedura“. V roce 1998 byl zřízen nový Soud pro lidská práva, jako stálý, permanentně fungující a jednotné soudní těleso. (Nahradil de facto rozhodovací činnost Komise a Soudu co se týká lidských práv vyplývajících z EÚLP). Ke kompetenci Soudu patří pravomoc rozhodovat o všech věcech týkajících se aplikace a interpretace Úmluvy a Protokolů k ní. Jeho působnost je tedy vymezena k: projednání mezistátních podání o porušení Úmluvy včetně Protokolů jinou smluvní stranou, kterou předkládá členský stát, rozhodování ve věcech individuálních stížností jednotlivců, vydávání poradních stanovisek na žádost Výboru ministrů ohledně právních otázek týkajících se výkladu Úmluvy. Soud rozhoduje také v kompetenčních sporech.

Soud pro lidská práva je tvořen soudci, jejichž počet koresponduje s počtem smluvních stran. Funkční období je šest let s možností znovuzvolení. Soudci zasedají jako soukromé osoby, což zajišťuje jejich nezávislost a nestrannost a znamená to, že nesmějí přijímat žádné pokyny nebo být ovlivňováni státními autoritami. Struktura Soudu vychází z věcných hledisek spojených s povahou projednávaných záležitostí a člení se na výbory (zahrnují 3 soudce, jedná o nepřijatelnosti individuální stížnosti), senáty (složený ze 7 soudců, rozhoduje o přijatelnosti individuálních stížností a stížností mezistátních), Velký senát (složený ze 17 soudců, rozhoduje ve věci samé ohledně

mezistátních podání a individuálních stížností, posuzuje žádosti předkládané Výborem ministrů) a Plénem (složené ze dvou třetin všech soudců, rozhoduje o organizačních záležitostech). V otázce formování složení Soudu pro projednávání jednotlivých případů se berou v úvahu geografické aspekty, zastoupení pohlaví a reflexe různých právních systémů mezi smluvními stranami.

Jednotlivec má přímý a bezprostřední přístup k Evropskému soudu pro lidská práva. Oprávnění k podání individuální stížnosti má každá fyzická osoba, nevládní organizace, skupiny jednotlivců, považující se za oběti v důsledku porušení smluvní stranou práv přiznaných EÚLP. K fyzickým osobám patří jak státní příslušníci smluvních stran, tak i osoby jiných států a osoby bez státní příslušnosti i osoby, které vnitrostátní právní řád považuje za nezpůsobilé. Judikatura Štrasburského soudu dále definovala pojem poškozená osoba, čímž se rozumí „osoba přímo dotčená jednáním nebo opomenutím v daném případě“. Přijatelné jsou stížnosti, které splňují všechny formální náležitosti vyžadované Evropskou úmluvou, tj. vyčerpání všech vnitrostátních prostředků nápravy, lhůtu 6 měsíců ode dne kdy bylo přijato konečné rozhodnutí. Pokud stížnost splňuje veškeré náležitosti, je postoupena senátu, avšak ani zahájení řízení ve věci samé neznamená, že Soud již nemůže vyškrtnout stížnost ze svého seznamu. Tento krok může učinit Soud ve kterémkoliv stádiu. Řízení před Soudem se řídí zásadou veřejnosti (veřejnost samotného soudního projednání, veřejnost dokumentů, rozsudky Soudu jsou publikovány). Soud plní funkci vyšetřovací a smířčí. Řízení směřující ke smírnému urovnání sporů se vyznačuje důvěrností a jsou neveřejná. Soud v rámci řízení ve věci samé na základě zjištěných skutečností rozhodne, zdali došlo k porušení Úmluvy nebo protokolů k ní, o čemž vydá rozsudek. Rozsudek nabývá právní moci po uplynutí tříměsíční lhůty ode dne vynesení rozsudku, představuje konečný a právně závazný způsob vyřízení stížnosti.

3.4. Dílčí závěr

Ochrana lidských práv v nadnárodním spojení zahrnuje řadu aspektů, které s integrující se Evropou nabývají na svém postavení. Původně vzniklé ekonomické společenství začíná svůj zájem obracet i na lidsko právní ochranu. V tomto významu stojí nad veškerými vnitrostátními aspekty domáhání se svých práv a prostředky k naplnění tohoto účelu neustále rozvíjí.

4. Lidská práva a jejich ochrana v rámci domova pro seniory

Systém sociální péče za totalitního režimu, zaměřený direktivně – paternalisticky, bylo třeba po roce 89 nahradit systémem více demokratickým. Situace nebyla jednoduchá, přetrvával názor, že sociální služby jsou neatraktivní a podle toho se kladl malý důraz i na jejich rozvoj. Hledal se nejvhodnější model sociální péče – přes liberální pojetí, známého z USA až po sociální zabezpečení podobné skandinávským zemím. Nakonec se ukázalo vhodné jít cestou kompromisu, vzhledem k ekonomické situaci země.

Tvorba samotného zákona trvala téměř 13 let, nakonec byl v březnu 2006 schválen zákon č. 108 / 2006 Sb. o sociálních službách, jeho prováděcí vyhláška č. 505 pak na sklonku roku 2006. Zákon vstoupil v platnost 1.1. 2007. Smyslem zákona o sociálních službách je upuštění od dosavadního přístupu a vytvořit prostředí pro rozvoj vztahů mezi poskytovateli sociálních služeb a jejich klienty, založený na rovnoprávnosti, dobrovolnosti, důsledně individuálním přístupu, na úsilí nevyčleňování adresátů sociálních služeb z přirozeného prostředí a ze společnosti. „*Ze zákona je patrný důraz na respekt k základním lidským a občanským právům, oprávněným zájmům a lidské důstojnosti adresátů sociálních služeb.*“⁴² Základní zásady zákona jsou bezplatné sociální poradenství pro každého, zachování lidské důstojnosti a respekt k lidským a občanským právům a oprávněným zájmům, individuální přístup, aktivizace k samostatnosti, podpora při zakotvení v přirozeném sociálním prostředí, rovnoprávnost, dobrovolnost.⁴³ Podle těchto zásad jsou vypracovány Standardy kvality poskytování sociálních služeb.

4.1. Standardy kvality jako základní východisko poskytování služeb v rámci domova pro seniory se zaměřením na ochranu práv osob

Standardy kvality slouží jako obecná předloha pro vypracování konkrétních pravidel pro konkrétní typ zařízení. V obecných pravidlech najdeme kritéria, zásadní či okrajová, podle kterých se postupuje při vytvoření závazných standard pro určitý typ zařízení.

⁴² Kroutilová, D. a kol. Sociální služby, Tvorba a zavádění Standardů kvality poskytovaných sociálních služeb, Asociace poskytovatelů sociálních služeb, 1.vyd. Abena, 2008, str. 26

⁴³ Kroutilová, D., tamtéž

Každá organizace si konkrétní standardy vytváří sama podle svých potřeb. Standardy se obvykle skládají z patnácti částí, což tvoří podle pravidel ty nejpodstatnější oblasti, které musí být v každých standardech zakotveny. Standardy mohou mít i širší rozsah, podle potřeb organizace.

Obsah Standardů kvality se člení na Standard č. 1 „Cíle a zásady poskytovaných sociálních služeb“, Standard č. 2 „Ochrana práv osob“, Standard č. 3 „Jednání se zájemcem o sociální službu, Standard č. 4 „Smlouva o poskytování sociální služby“, Standard č. 5 „Individuální plánování průběhu sociální služby“, Standard č. 6 „Dokumentace o poskytování sociální služby“, Standard č. 7 „Stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby“, Standard č. 8 „Návaznost poskytované sociální služby na dostupné zdroje“, Standard č. 9 „Personální a organizační zajištění sociální služby“, Standard č. 10 „Profesní rozvoj zaměstnanců“, Standard č. 11 „Místní a časová dostupnost poskytované sociální služby“, Standard č. 12 „Informovanost o poskytované sociální službě“, Standard č. 13 „Prostředí a podmínky“, Standard č. 14 „Nouzové a havarijní situace“, Standard č. 15 „Zvyšování kvality sociální služby“.⁴⁴

Pro potřeby této publikace se zaměřím na Standard č. 2 „Ochrana práv osob“.

Ochrana práv osob – Standard č. 2.

Jde především o to, aby bylo zajištěno dodržování lidských práv uživatelů i pracovníků a aby sociální služba hledala možné oblasti střetů zájmů, ke kterým by mohlo dojít v důsledku toho, že uživatel sociální službu využívá. Obecně se žádá aby byly identifikovány a písemně popsány situace, ve kterých by mohlo dojít k porušování práv uživatelů sociální služby, situace ve kterých by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi uživateli a pracovníky, předcházet situacím, ve kterých by mohlo dojít k porušování práv uživatelů a situacím, ve kterých by mohlo dojít ke střetu zájmů, písemně zpracovat a používat následná opatření, pokud nastala situace, ve které došlo k porušování práv nebo střetu zájmů.

Lidská práva uživatelů sociálních služeb spočívají v několika základních zdrojích či pramenech:

1. Úmluva o právech osob s postižením (VS OSN)
2. Akční plán na podporu práv a plného zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti (Evropská komise)

⁴⁴ Kroutilová, D., tamtéž

3. Deklarace práv mentálně postižených osob (VS OSN – 1971)
4. Všeobecná charta lidských práv OSN (listina lidských práv a svobod definuje tzv. nezadatelná lidská práva
 - právo na život
 - právo rodičů na výchovu svých dětí
5. Deklarace práv zdravotně postižených osob
6. Úmluva o právech dítěte
7. Madridská deklarace a Lisabonská smlouva – ochrana práv občana členské země EU

Významné jsou také i různé etické kodexy (sester, lékařů, pedagogů) a současně charty práv např. postižených osob, dětí, Tyto etické kodexy a charty však nejsou vymahatelné zákonem.

Základní lidská práva a svobody vymezují prostor, v němž může člověk jednat na základě své svobodné vůle a do něhož není oprávněn zasahovat nikdo jiný (veřejná moc, instituce či jednotlivci). Na práva se však vážou také povinnosti, např. povinnost vyvarovat se jednání, které by mohlo zasahovat do práv druhých.

Jsou to zejména:

- **Osobní svoboda a svoboda pohybu** – volba místa pobytu (nikdo by neměl být nucen žít na určitém místě proti své vůli), svoboda pohybu, pohyb v zařízení i mimo zařízení, možnost volby (rozhodování o svém čase, o aktivitách, kterým se chci věnovat), rozhodnutí o tom, jak se budu stravovat, zda-li budu kouřit, konzumovat alkohol apod.
- **Právo na ochranu soukromí** – uživatelé mají právo na nedotknutelnost svého obydlí, tzn. že mají kontrolu nad jeho teritoriem ať už je to pokoj nebo byt (kontrola nad tím, kdo a kdy do jeho obydlí vstupuje, právo odepřít přístup do pokoje, právo zamknout v době své nepřítomnosti, mít alespoň jednu uzamykatelnou součást nábytku na pokoji, možnost se rozhodnout, zda chce bydlet sám nebo s jinou osobou, možnost vybavit si a vyzdobit svůj příbytek). Nedotknutelnost osoby zaručuje uživateli právo rozhodovat o svém vzhledu (oblečení, vlasy, vousy), právo rozhodnout, kdo mu bude pomáhat s osobní hygienou (muž, žena), právo na použití zástěn v choulostivých situacích, právo se zamknout nebo jinak upozornit ostatní při použití WC či koupelny.

- **Právo na osobní a rodinný život** – právo na kontakt se svoji rodinou, přáteli, kamarády, právo na navazování a zachování vazeb s přirozeným prostředím, právo účastnit se společenského života, právo na partnerský a sexuální život
- **Právo na důstojné zacházení** – zacházení přiměřené věku jedince, důstojnost může být ohrožena např. stylizací dospělého člověka do role dítěte, používání nevhodných přezdivek při oslovování, nerespektování intimity při osobní hygieně
- **Právo svobodně se rozhodnout a právo na přiměřené riziko**
- **Právo vlastnit majetek** – každý má právo vlastnit majetek (i člověk zbavený či omezený ve způsobilosti k právním úkonům), může se svým majetkem fakticky nakládat (užívat ho, spotřebovat, zničit)
- **Právo na práci a odměnu** – pro klienty soc. služeb je práce cestou k zapojení do společnosti, znamená pro ně zvýšení příjmů a také sebeúcty, přináší nové zájmy a společenské aktivity a rozvíjí praktické dovednosti. Můžeme rozlišit různé druhy práce: práce pro osobní potřebu (péče o vlastní byt), volnočasové aktivity (ergoterapie, výtvarné a řemeslné aktivity apod.)
- **Právo na vzdělání**
- **Právo stěžovat si** – nezanedbatelné právo klientů, (podání stížnosti nesmí být na újmu tomu, kdo ho podal, mlčenlivost pracovníků, jasně a srozumitelně stanovená pravidla, řešení anonymních stížností).⁴⁵

Standard č. 2 pro potřeby Domova pro seniory obsahuje mimo práv uživatelů a jejich ochrany také:

- 1. Vymezení situací možného porušování práv uživatele ze strany poskytovatele a opatření k jejich předcházení :
 - a) Oblast svobodné volby,
 - b) Oblast zdravotní péče,
 - c) Oblast aktivizace,
 - d) Oblast respektování vlastní identity – nástup uživatele do zařízení, komunikace s uživatelem, ošetrovatelská péče, možnosti vznesení požadavků připomínek a stížností, respektování osobnosti uživatele,
 - e) Oblast soukromí – intimita, osobní návyky, sociální vztahy, soukromí, nedotknutelnost obydlí, svoboda pohybu, politická práva,

⁴⁵ Kroutilová, D. a kol. Sociální služby, Tvorba a zavádění Standardů kvality poskytovaných sociálních služeb, Asociace poskytovatelů sociálních služeb, 1.vyd. Abena, 2008, 223 s.

náboženství, ochrana osobních údajů, listovní tajemství, prostředky pro fyzické omezení.

- 2. Problémové situace, střet zájmů
- 3. Sankce při porušení práv uživatelů ze strany zaměstnanců

Možnosti zlepšení ochrany lidských práv uživatelů znamená zavedení řady opatření a doporučení do praxe poskytovatelů. Jde např. o oblasti:

- a) v oblasti denního režimu zařízení je vhodné zajistit, aby se uživatelé a pracovníci necítili striktně vázáni „denním režimem či programem“. Je na místě denní režim co nejvíce přiblížit běžnému dni člověka mimo zařízení, vcítit se empaticky do uživateleova života, jeho skutečných možností a šancí.
- b) v oblasti přístupu personálu ke klientům zda nezapomínají na jejich lidskou důstojnost a nejednají s klienty jako s dětmi, zajistit potřebnou motivaci.

4.2.Zpráva veřejného ochránce práv – ombudsmana k zařízení sociálních služeb pro seniory

Jednou z činností veřejného ochránce práv je provádění neohlášených kontrol sociálních zařízení, za účelem dodržování zákonnosti, včetně zachovávání lidských práv. Na základě zjištěného stavu vypracovává zprávu o návštěvě, která je doručena do 15 ti dnů kontrolovanému subjektu, tento vypracuje odpověď na řešení zjištěných nedostatků s termíny odstranění. Cílem zprávy je sumarizace zjištěných nedostatků a slouží jako návod pro zpracování interních norem jednotlivých poskytovatelů. Každá řešená oblast je zakončena doporučením, jak postupovat při řešení konkrétních situací, např. naplňování práv klientů v zařízeních pro seniory, senioři v naší společnosti a péče o ně, informace o zařízení, uživatelích, personálu, hospodaření s finančními prostředky.

Naplňování práv klientů v zařízeních pro seniory

Při sledování stavu dodržování práv klientů se vycházelo ze základních právních předpisů, především z LZPS a mezinárodní úmluvy o lidských právech, ZSS, vyhlášku č.505 / 2006 Sb. Zprávy se zaměřili pouze na nejdůležitější oblasti. Význam byl přikládán zejména domovním řádům, jako ukazatelům na podporu lidských práv. Domácí řády nejsou obecně závaznými právními předpisy a jsou závazné jen při absolutním souladu s právními předpisy vyšší právní síly. Bylo zjištěno, že se

ustanovení domovních řádů s těmito právními předpisy rozchází (např. omezení vycházek obyvatel, zákaz konzumace alkoholu v zařízení), jejichž ukládání poskytovatelům nepřísluší a je v rozporu se zákonem.

Právo na osobní svobodu

Jedná se o velmi široký pojem a porušování či omezování tohoto práva může mít v podmínkách domovů pro seniory řadu forem a příčin. Např. omezení v podobě mechanických překážek (bariérovost objektů), personálních kapacit a faktických omezení (na základě zažité praxe).

Předpokladem pro zajištění tohoto práva je vytvoření bezbariérového a uživatelsky vstřícného prostředí. Doporučuje se klientům (po vyhodnocení případných rizik) poskytnout klíče od budovy nebo jiným vhodným způsobem usnadnit pohyb z a do budovy po jejím uzamčení. Problém spojený s respektováním tohoto práva je spojen i s nedostatkem pracovníků pro zajišťování doprovodů mimo zařízení, imobilní klienti jsou vyvázeni na zahradu, terasu. Doporučuje se zajistit dostatek zaměstnanců k doprovodům obyvatel mimo zařízení. Zaměstnanci také nemohou vycházky zakazovat, mohou pouze poskytnout doporučení.

Opatření omezující pohyb osob – omezení svobody pohybu osob se ZSS věnuje ustanovení § 89, kde stanoví obecný zákaz používání opatření omezujících pohyb při poskytování sociálních služeb a dále podmínky dovoleného použití v případech přímého ohrožení života nebo zdraví osob. Ochránce rozumí opatřeními omezujícími pohyb taková opatření, která zamezí konkrétnímu uživateli svobodně a bez omezení se pohybovat v prostoru, a tak omezí jeho svobodný projev vůle (podání tlumivého léku se souhlasem lékaře, postranice). Používání takovýchto opatření s sebou nese riziko jejich zneužití, proto musí být používání omezujících opatření podrobena přísným pravidlům. Za neuvědomělé omezení můžeme také považovat např. chybějící madla na stěnách pro podporu pohybu, neposkytnutí kompenzačních pomůcek. Základním předpokladem oprávněného užití omezujícího opatření je projev vůle klienta (informovaný souhlas), uvědomění si s čím je souhlas vyslovován, měl by být písemný. Značné mezery má zákon v ohledu na osoby, které nejsou schopny, s ohledem na jejich zdravotní stav, udělit informovaný souhlas.

Právo na soukromí

Jedním z předpokladů pro vytvoření dobré kvality života a spokojenosti uživatelů je zajištění soukromí. V novějších zařízeních je tento požadavek z části naplněn menší kapacitou zařízení a preferováním jedno nebo dvou lůžkových pokojů. Pokud tyto

podmínky nejsou, mělo by zařízení klientům alespoň umožnit, aby se vyjádřili k otázce, v jakém pokoji budou bydlet a s kým jej budou sdílet. V praxi jsou ale prázdná lůžka obvykle obsazována, aniž by senioři měli možnost výběru. Ombudsman doporučuje vytvořit pořadník a stanovit jasná pravidla pro získání jednolůžkového či dvoulůžkového pokoje. Požadavek na poskytnutí soukromí zahrnuje i možnost uzamknout si svůj pokoj. Doporučuje se poskytnout všem uživatelům uzamykatelný prostor v nočním stolku nebo na jiném místě v jejich pokoji. Respekt k soukromí uživatelů dávají pracovníci domova najevo i tím, že před vstupem do pokoje zaklepu a vyčkají, až budou vyzváni ke vstupu. Personál smí bez vědomí uživatele vstupovat do jeho pokoje jen ve zcela výjimečných případech, které by měl předem definovat. S právem na soukromí je spojena i možnost vybrat si, zda bude klientovi asistovat při provádění hygieny osoba stejného nebo opačného pohlaví.

Právo svobodně se rozhodnout

Toto právo souvisí s režimovými opatřeními, zejména v oblasti stravování, vstávání a hygieny. Cílem domovů pro seniory by mělo být vytvoření uživatelsky vstřícného prostředí nahrazujícího svým obyvatelům v co nejširší míře domov. Častým jevem týkajících se většiny domovů je jednotné ranní vstávání zejména u nesoběstačných klientů ošetřovatelských oddělení. Budiček se tak váže buď k hygienickým úkonům, nebo např. k brzkému podávání snídaně. Doporučuje se individuálně plánovat denní režim a zahrnout jej do osobních plánů klientů, v souvislosti se vstáváním a prováděním ranní hygieny zjistit zvyky a přání klientů a podle toho upravit i časový interval určený pro tyto činnosti. Do práva svobodně se rozhodnout můžeme také zařadit i možnost volby spolubydlicího. Mělo by být také na prvním místě přání klienta, když je v rozporu s přáním rodiny.

Právo na kvalitní péči

V tomto případě hovoříme o poskytování zdravotní péče, jejíž potřeba je ze strany seniorů velmi intenzivní. Některé domovy přímo spolupracují s urologem, stomatologem, gynekologem, neurologem, dermatologem, internistou, ortopedem. Doporučuje se vyvíjet co největší úsilí při zajišťování služeb odborných zdravotnických pracovníků, zejména se zaměřením na geriatrickou péči a specialisty na výživu, psychology či psychoterapeuty, důležité je také zajištění rehabilitační péče. Klienti si mohou svobodně zvolit svého ošetřujícího lékaře. Povinností zařízení je také náležitě školit personál jak jednat s klienty např. s Alzheimerovou demencí.

Individuální přístup ke klientům

Klient není pasivním objektem jemuž je poskytována služba, ale aktivní činitel. Pouze individuální přístup vycházející z pojetí klienta jako jedinečné a neopakovatelné osoby může zajistit dodržování lidských práv a základních svobod. Klient je přece smluvní partner, objednatel a příjemce smluvního plnění. DpS jsou povinny plánovat průběh poskytování sociální služby podle osobních cílů, potřeb a schopností osob, kterým poskytují sociální služby, vést písemné individuální záznamy o průběhu poskytování sociální služby a hodnotit průběh poskytování sociální služby za účasti těchto osob. Plánování musí na prvním místě vycházet z cílů, potřeb a schopností klienta a nikoliv z navykých postupů zařízení. Doporučuje se, aby v procesu plánování byly individuálně zjišťovány konkrétní osobní cíle, potřeby a schopnosti každého klienta a aby byl do procesu plánování zahrnut co nejširší okruh osob. Proces plánování má být završen vytvořením tzv. individuálních plánů a to i u dementních klientů (vyžaduje znalost specifických metod práce a jednání s těmito klienty). Důležité je také stanovení konkrétního osobního cíle klienta, který by měl být významný, konkrétní a realistický, pozitivní.

Právo podávat stížnosti

Právo podávat stížnosti je nezadatelným právem klientů domovů a současně by mělo být i ukazatelem kvality poskytování sociální služby sloužící samotným poskytovatelům k určité sebereflexi. Mělo by být zajištěno, aby podávání stížnosti a podnětů nebylo zaměstnanci domova i klienty vnímáno pouze v negativním slova smyslu, nýbrž jako další prostředek ke zvyšování kvality poskytování sociální služby. Měla by být zajištěna mlčenlivost pracovníků zapojených do vyřizování stížností a věnovat zvláštní pozornost klientům se zhoršenou schopností komunikovat. Není vyloučena možnost anonymní stížnosti formou schránek. Jednou z možností kontroly spokojenosti jsou také ankety či dotazníky.

Právo na rodinný a partnerský život

Zajišťuje potřebu kontaktů klientů s příbuznými, partnery a přáteli. Doporučuje se dostatečně informovat klienty o možnostech kontaktu s blízkými a popřípadě zřídit místnosti vhodné pro přijímání návštěv. Měl by být umožněn kontakt nejen osobní, ale i telefonický a to pro všechny klienty při zajištění soukromí. V domově by také měla být možnost společného bydlení pro manžele.

Smlouvy o poskytnutí sociální služby

ZSS stanoví, že sociální služby jsou v domovech pro seniory poskytovány na základě smlouvy o poskytování sociálních služeb, její podstatné náležitosti jsou upraveny

v hlavě 2. zákona (§ 91 odst.2). V zákoně je dále stanoveno, že pro sjednávání smlouvy i pro právní vztahy z ní vzniklé se použijí příslušná ustanovení občanského zákoníku (§ 91 odst. 6 ZSS). Doporučuje se smlouvy o poskytování sociálních služeb individualizovat, co do rozsahu sjednaných služeb a jednak dalších situací přiměřených požadavků klienta, pokud mohou přispět k cíli, k němuž směřuje i poskytovaná sociální služba. Do smluv by měl být zahrnut i osobní cíl klienta. ZSS v § 91 odst. 6 stanoví, že „osobu, která není schopna sama jednat a nemá zákonného zástupce, zastupuje při uzavírání smlouvy obecní úřad obce s rozšířenou působností“. Za současného stavu právní úpravy mohou příbuzní za seniora jednat pouze jako zákonní zástupci či na základě plné moci. Doporučuje se za všech okolností dbát na řádné zastoupení klienta (soud určí kolizního opatrovníka, opatrovník podle občanského zákoníku).

Uživatel služby může vypovědět smlouvu kdykoliv i bez uvedení důvodu.

Hospodaření s finančními prostředky

Principy dobré správy vyžadují, aby v domovech panovala jasná a průhledná pravidla pro nakládání s finančními prostředky uživatelů. Manipulace s penězi obyvatel by se tak měla dít transparentně, na základě jasně projeveného souhlasu uživatelů. Finanční záležitosti klientů mají nestarosti zpravidla sociální pracovníci, popř. účetní domova. Důchod klienta může být vyplácen tzv. hromadným výplatním seznamem. K jakékoliv dispozici se svým majetkem, tedy i s penězi, musí dát klient, jehož způsobilost k právním úkonům nebyla nijak omezena, výslovný, nejlépe písemný, souhlas. Pro klienty, kteří nejsou sami schopni jednat, funguje institut zvláštního příjemce důchodu (§ 118 zákona č. 582/ 1999 Sb.). Převzetí ceností by se mělo evidovat a ověřený pracovník by měl klientovy vydat potvrzení.⁴⁶

4.3. Spokojenost klientů s poskytováním služeb v rámci Centra sociálních služeb Letovice, Domov pro Seniory

Centrum sociálních služeb města Letovice, příspěvková organizace byla zřízena Městem Letovice za účelem poskytování pečovatelské služby a služby domova pro seniory. Sídlo je v moderním bezbariérovém objektu, který je rozčleněn na dům s pečovatelskou službou a domov pro seniory. Zařízení se orientuje zejména na poskytování sociálních služeb seniorům. Služby jsou poskytovány výhradně na základě uzavřené smlouvy. Posláním domova pro seniory je poskytnout seniorům, kteří už

⁴⁶ <http://www.ochrance.cz/dokumenty/dokument.php?back=/cinnost/ochrana.php&doc=780>

nadále nemohou žít z důvodů vysokého věku, sociálních důvodů nebo z nepříznivého zdravotního stavu ve svém přirozeném prostředí důstojné a aktivní prožití života.⁴⁷

Pro zjišťování spokojenosti osob se způsobem poskytování sociální služby v Domově pro seniory slouží mimo jiné „Dotazník“, který je každoročně zadáván klientům k zjištění spokojenosti se službami, prostředím, přístupem zaměstnanců apod. Výzkum i jeho zpracování provádí zaměstnanci oddělení sociální péče, sociální pracovníci, vedoucí sociální péče, klíčoví pracovníci, ředitel. Techniky zjišťování spokojenosti s kvalitou poskytovaných sociálních služeb tvoří mimo dotazníku a jeho vyhodnocení také supervize, plnění individuálních plánů uživatelů, evidence stížností a podnětů, dotazník pro zaměstnance.

Pravidla pro zjišťování spokojenosti osob se způsobem poskytování sociální služby formou Dotazníku / Ankety – Uživatelé

Cílem průzkumu formou Dotazníku je vyhodnocení poskytované služby, zjištění spokojenosti Uživatelů, lepší poznání přání a potřeb respondentů, zjištění nedostatků ve všech oblastech poskytované služby, zlepšení poskytované služby, odstranění skrytých závad a nedostatků v poskytovaných službách.

Znění a obsah otázek navrhuje sociální pracovník ve spolupráci s vedoucí sociální péče, případně návrhů členů Výboru obyvatel.

Oblasti otázek dotazníku: způsob poskytované sociální služby, ubytování, strava, hygiena, podmínky pro hygienu, pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, zprostředkování kontaktů se společným prostředím, sociálně terapeutické činnosti, aktivizační činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů, obstarávání osobních záležitostí.

Dotazník je zpracován anonymně písemnou cestou. Dotazník zpracuje do finální podoby sociální pracovník.⁴⁸

Pravidla vyhodnocení Dotazníku / Ankety Domov pro seniory – Uživatelé

Z průzkumu formou dotazníku je vypracována sociálním pracovníkem písemná hodnotící zpráva, která obsahuje vyhodnocení:

⁴⁷ Centrum sociálních služeb města Letovice, příspěvková organizace, Informační Leták 2007

⁴⁸ Kyjovský, V. Standard č.15, čtvrtá část Pravidla pro zjišťování spokojenosti osob se způsobem poskytování sociální služby formou Dotazníku / Ankety – Uživatelé, 2008, Centrum sociálních služeb města Letovice

- a) počtu zúčastněných respondentů z celkového počtu Uživatelů
- b) počtu zúčastněných respondentů z přítomného počtu Uživatelů
- c) počtu zodpovězených otázek dle jednotlivých oblastí
- d) počtu kladných odpovědí v jednotlivých hodnocených oblastech
- e) počtu záporných odpovědí v jednotlivých hodnocených oblastech

dále:

- f) vypracování výpisu všech připomínek a podnětů (kladné i záporné odpovědi)
- g) vypracování výpisu všech uvedených potřeb a přání
- h) vypracovat výpis

Hodnotící zprávu předloží sociální pracovník na poradách vedení ke stanovení přijetí opatření. S výsledky a opatřeními seznámit Uživatele prostřednictvím Výboru obyvatel, nástěnek, zaměstnance, prostřednictvím porad a umístěním zprávy v PC ve společné složce.⁴⁹

Dotazník / Anketa spokojenosti uživatelů 2007 – vyhodnocení⁵⁰

V měsíci červenci se klienti vyjadřovali formou dotazníku / ankety k 13 položeným otázkám. Byl jim dán i prostor na připomínky a podněty ke svému současnému pobytu v zařízení. Dotazník odevzdalo celkem 40 uživatelů z celkového počtu 72 tj. 55%. Někteří však neodpověděli na některé z otázek, proto počet odpovědí nedává vždy celkový počet 40.

1. S prováděním a rozsahem rehabilitace je spokojeno 26, nejsou spokojeni 2 a 3 požadují větší rozsah individuálního zaměření.
2. S rozsahem a kvalitou zdravotní péče je spokojeno 29, 2 vyhovuje, nejsou spokojeni 4 a 3 něco ještě chybí. (častější návštěvy praktického lékaře a jeho ordinace v domově vícekrát v týdnu, problematika návaznosti léků, pacienti nemají přehled o množství léků, které hradí a někteří zaměstnanci v přímé obslužné péči se nechovají lidsky k uživatelům).
3. Jídelníček vyhovuje 25 a nevyhovuje 13. (požadavky na více čerstvé zeleniny a kompotů, kritizují slanosť pomazánek a polévek, ochucování diet, tučnost jídel, příliš velké porce, málo mléka, navrhuji omezení omáček).

⁴⁹ Kyjovský, V. Standard č.15, pátá část Pravidla hodnocení Dotazníku / Ankety Domov pro seniory – Uživatelé, 2008, Centrum sociálních služeb města Letovice

⁵⁰ zpracovala Šístková, M. sociální pracovnice Domova pro seniory Letovice, 2007

4. Chování personálu ke klientům hodnotí na velmi dobré úrovni 25 a bez závažných nedostatků 12. (návrh na citlivější přístup některých zaměstnanců v přímé obslužné péči a požadavek na více času k popovídání).
5. Vydávání časopisu v rámci organizace co do počtu výtisků považuje za dostačující 28 a 4 se domnívají, že by se měl zvýšit.
6. Četnost vydávání jako dostačující považuje 30 a 3 navrhuje vydávat častěji.
7. Co v časopisu postrádají, se uživatelé krom překlepů nevyjádřili.
8. S chovem zvířat v domově nesouhlasí 13 a 25 souhlasí a největší počet hlasů 20 dostalo akvárium s rybičkami.
9. Výlety autobusem do okolí přivítá a zúčastňuje se jich pravidelně 14, 7 se zúčastňuje ojediněle a nezúčastňuje se 16.
10. Hlášení rozhlasem v budově považuje za dostačující 8, nesrozumitelné je pro 20 a 2 nezajímá. (rozléhání na chodbách, není slyšet na pokojích).
11. Zapnutá televize při obědě v jídelně nevadí 24 a ruší 3, 5 nevadí pokud tam hraje muzika.
12. Ergoterapie a zájmová činnost v kolektivu vyhovuje 15, individuální na pokoji upřednostňuje 5 a nezúčastňuje se 16. (připomínka, že bez doprovodu se nemůže zúčastnit, požadavek aby se uživatelům více věnovali, než jen zadali práci).
13. V rámci úprav zahrady by menší okrasný rybníček, fontánku přivítalo 11, 4 mají zájem o bezbariérový sjezd do spodní části zahrady a 20 nic nepožaduje.

V dalších připomínkách se objevuje: více kontaktů v rámci domova mezi uživateli, chybí společenská místnost, v kantýně je více zboží pro potřebu nájemníků v DPS, zaměstnanců apod. nikoli pro uživatele DS, chybí dobrovolníci na předčítání z knih a časopisů, doprovod do města na nákup v případě, že uživatel není schopen absolvovat sám, málo navoněné prádlo, dodržování poledního klidu na pokojích ze strany zaměstnanců, pořádání akcí brzy, návštěva přátel, rodiny bez podmínky odebrání potravinového balíčku, raději vrátet peníze za potraviny.

Dotazník / Anketa spokojenosti uživatelů 2008 – vyhodnocení⁵¹

Koncem měsíce července a začátkem měsíce srpna obdrželi uživatelé domova pro seniory Dotazník / Anketu, kde se měli možnost vyjádřit k 18 otázkám. Zadání otázek vycházelo z dotazníku z minulého roku, standardu č.15 – vzorového zadání a z podnětů

⁵¹ Zpracovala Kolářová, R. sociální pracovnice Domova pro seniory Letovice, 2008

uživatelů a zaměstnanců. Celková kapacita našeho zařízení je 72. Vyplněný dotazník odevzdalo 48 uživatelů z 65 počtu přítomných uživatelů / což je 73% přítomných, 67% z celkové kapacity domova. Někteří uživatelé však na některé odpovědi neodpověděli, proto součet odpovědí v jednotlivých otázkách nedává celkový počet 48.

1. S rozsahem a kvalitou zdravotní péče (47 odpovědí) je spokojeno 39, většinou spokojeno 6, nejsou spokojeni 2, neodpověděl 1.
2. S prováděním rehabilitace (35 odpovědí) je spokojeno 28, možnost „chybí mi“ 5, nevyužívám 2, neodpovědělo 13. („Nechodím vůbec a nechci.“ „Ještě jsem necvičila“ „Pro bolest nohou nikam nechodím“).
3. S prováděním úklidu (47 odpovědí) je spokojeno 43, většinou spokojeni 4, neodpověděl 1.
4. Péče o oděv - kvalita praní prádla (43 odpovědí) je spokojeno 38, není spokojeno 3, odpověď chybí mi 2, neodpovědělo 5, (že se prádlo sráží, trhá).
5. Značení osobních oděvů (42 odpovědí) je spokojeno 37, není spokojeno 2, chybí mi 3, neodpovědělo 6, (několikrát se objevilo, že chybí dodatečné označení věci), nespokojenost s označením – nebyl napsán důvod, proč jsou nespokojeni.
6. Teplota na pokojí (48 odpovědí), nevyhovuje 2, vyhovuje 46, (nemůže se větrat kvůli spolubydlící, chladno).
7. Teplota ve společných prostorách (44 odpovědí), vyhovuje 43, nevyhovuje 1, neodpovědělo 4, (průvan – na chodbách).
8. Vybavení pokoje vlastními předměty (41 odpovědí), vyhovuje 40, nevyhovuje – 1, neodpověděli 7, (jsem vozíčkář a nedosáhnu na věšák).
9. Vycházení se svými spolubydlícími (42 odpovědí) je bez větších problémů 30, jak kdy 10, špatně 2, neodpovědělo 6.
10. Stravování (48 odpovědí), vyhovuje 28, nevyhovuje 3, 17 - lidem vyhovuje jak kdy, (více měkkého a libového masa, více másla méně kořenit)
11. Tekutiny (40 odpovědí), vyhovuje 38, nevyhovuje 2, neodpovědělo 8, (více ovocné šťávy (2), čaj trochu sladší, minerálka, po jídle pít na stole)
12. Denní režim - doba vstávání – 46 odpovědí, vyhovuje 45, nevyhovuje 1, („Ráno se mi nechce vstávat, snídaně je hodně brzy“), neodpověděly 2.
-doba výdeje jídla – 44 odpovědí, vyhovuje 43, nevyhovuje 1, (posunout večeři o hodinu později), neodpověděly 4.

-doba uléhání ke spánku - 44 odpovědí, vyhovuje 44, neodpověděly 4, (dodržovat polední klid, nekonat v poledním klidu větší akce (1x) „Ráno se mi nechce vstávat, snídaně je brzy.“(1x), posunout večeri o 1 hod později(1x)).

13. Chování personálu (45 odpovědí) je na velmi dobré úrovni 36, nemá závažných nedostatků 9, neodpověděli 3.

14. Zájmová činnost (zde bylo možno označit více možností).

Účastním se - pravidelně 8, občas 16, téměř nikdy – 11, jenom větších akcí 7, pouze výletů 9, neodpověděli 3.

Místo konání, které mi vyhovuje - kolektivní v klubovně, altánu 19, individuální na pokojích 7, individuální na chodbách 3, kolektivní na chodbách 4, neodpovědělo 15.

Z jakého důvodu se nezúčastňují výše uvedených aktivit - necítí potřebu 12, sami se na aktivity nedostanou 16, nevyhovující aktivity 2, měli jiný důvod 4, (zdravotní potíže, špatné vidění, „nemám ráda velký kolektiv“, „mám své starosti“).

Jaké aktivity bych uvítal/la? Pohovory na pokojích, výlety (1), Objevil se názor: „Zatěžuje mě, nemoc potřebuje klid.“(1), „Více vzpruží vydatný odpočinek.“, „dříve jsme vystříhovala, nyní nemám co“(1).

15. Hlášení rozhlasem v budově (odpovědělo 44), nezajímá 5, dostačující 15, nesrozumitelné 21, chybí informace 3, (o stlání lůžka 2), neodpověděli 4.

16. Znáám svého klíčového pracovníka (41 odpovědí), znám 28, 13x odpověď “neznám“, 2x že znají, ale nepamatují si jména, neodpovědělo 7, (U těchto odpovědí nevíme souvislost mezi stavem uživatele a jeho odpovědí – znají klíčového pracovníka, ale nepamatují si jej?) Pro příští anketu zvolit formulaci otázky, kterou bude možno prokazatelně vyhodnotit.)

Srovnání výsledků vyhodnocení Dotazníků /Anket z roku 2007 a 2008

Dotazník / Anketa v roce 2007 obsahovala 13 otázek a v roce 2008 18 otázek, z čehož odpovědnost v prvním roce činila 40 uživatelů a v druhém roce 48 uživatelů, z celkové kapacity zařízení 72.

Počet otázek, které se shodují (téměř shodují) svým zadáním v obou letech je 6. Na těchto otázkách můžeme porovnat změny v hodnocení klientů. Jsou to otázky:

1. Prováděním a rozsahem rehabilitace:

- rok 2007 - 31 odpovědí, 26 (84%)⁵² spokojeno, 2 (6%) nespokojeni a 3 (10%) požadují větší rozsah individuálního zaměření
 - rok 2008 – 35 odpovědí, 28 (80%) spokojeno, 5 (14%), „chybí mi“, 2(6%) nevyžívám
2. Rozsah a kvalita zdravotní péče:
- rok 2007 – 38 odpovědí, 29 (76%) spokojeno, 2 (5%) vyhovuje, 4 (11%) nejsou spokojeni, 3 (8%) ještě něco chybí
 - rok 2008 – 47 odpovědí, 39 (83%) spokojeno, 6 (13%) většinou spokojeno, 2 (4%) nejsou spokojeni
3. Jídelníček (stravování):
- rok 2007 – 38 odpovědí, 25 (66%) vyhovuje, 13 (34%) nevyhovuje
 - rok 2008 – 48 odpovědí, 28 (58%) vyhovuje, 3 (6%) nevyhovuje, 17 (36%) vyhovuje jak kdy
4. Chování personálu:
- rok 2007 – 37 odpovědí, 25 (68%) velmi dobrá úroveň, 12 (32%) bez závažných nedostatků
 - rok 2008 – 45 odpovědí, 36 (80%) velmi dobrá úroveň, 9 (20%) bez závažných nedostatků
5. Zájmová činnost:
- rok 2007 – 36 odpovědí, 15 (42%) vyhovuje v kolektivu, 5 (14%) upřednostňuje individuální na pokoji, 16 (44%) se nezúčastňuje
 - rok 2008 – (zde bylo možné označit více odpovědí), Účastním se - 8 pravidelně, 16 občas, 11 téměř nikdy, 7 jenom větších akcí, 9 pouze výletů, Místo konání, které mi vyhovuje – 19 kolektivní v klubovně, altánu, 7 individuální na pokojích, 3 individuální na chodbách, 4 kolektivní na chodbách, Z jakého důvodu se nezúčastňuji výše uvedených aktivit – 12 necítí potřebu, 16 sami se na aktivity nedostanou, 2 nevyhovující aktivity, 4 jiný důvod
6. Hlášení rozhlasem v budově:
- rok 2007 – 30 odpovědí, 8 (27%) dostačující, 20 (67%) nesrozumitelné, 2 (6%) nezajímá

⁵² Procenta jsou vždy uváděna z počtu konkrétních odpovědí na jednotlivou otázku.

- rok 2008 – 44 odpovědi, 5 (11%) nezajímá, 15 (34%) dostačující, 21 (48%) nesrozumitelné, 3 (7%) chybí informace

Z uvedeného je možné shrnout, otázka 1. téměř stejné výsledky v obou letech, z čehož můžeme usuzovat, že, co se týká provádění a kvality rehabilitace se zřejmě nic nezměnilo. U otázky 2. došlo ke zvýšení spokojenosti, můžeme říci, že bylo vyhověno klientům v jejich požadavcích. Otázka 3. je obtížně hodnotitelná, přidáním možnosti odpovědi „vyhovuje jak kdy“ se předtím váhajícím klientům nyní nemuseli rozhodnout pro jednoznačnou odpověď ano či ne a mohli se přiklonit k spíše této neutrální variantě. Těžko z této odpovědi hodnotit, jak často jsou spokojeni a jak často ne. Chování personálu, otázka 4. se podle výsledků zlepšilo. 5. otázku v roce 2008 více rozšířili, aby se klienti mohli vyjádřit konkrétněji. Měla by být snaha v maximální míře přizpůsobit podmínky pro zájmovou činnost s cílem vyhovět všem. V 6. otázce se mírně snížila nesrozumitelnost hlášení, ale přibylo odpovědí s nezájmem.

Dotazník / Anketa v roce 2007 dále obsahovala otázky, směřované, podle mého názoru, pouze k určitému okruhu dotazovaných, např. otázky na časopis (3), výběru chovu zvířat a úpravy zahrady, protože ne všichni mohou zmíněné využívat, a tudíž jejich odpovědi mohou být ovlivněny značným nezájmem. Chybí mi komplexnější otázky, vhodné pro všechny.

Dotazník / Anketu z roku 2008 považuji za vydařenější a propracovanější. Obsahuje i otázky, které se vztahují na všechny klienty, např. co se týká spokojeností s úklidem, péčí a značení oděvů, teplotou na pokojích, ve společných prostorách, vycházení se spolubydlíci, denní režim, znalost klíčového pracovníka. Dotazovaní měli také na výběr z více možností odpovědí. Ze závěrů je také větší možnost posuzovat individuální spokojenost s kvalitou poskytovaných služeb.

4.4. Dílčí závěr

Ochrana lidských práv by měla být zaručena po celý život. Rozhodnutí nastoupit k pobytu do domova pro seniory, ať už z jakýchkoli důvodů, znamená pro seniora náročnou životní změnu a cílem personálu a instituce jako takové by mělo být jim tuto situaci ulehčit a pomoci navyknout novému prostředí, vytvořit pohodovou rodinnou atmosféru. K tomu, aby poskytované služby v rámci domova plnily správnou funkci, slouží standardy kvality, jako obecně závazná pravidla. Na to, zda zmíněná pravidla

fungují i v praxi dohlíží mimo samotného vedení zařízení i ombudsman, který hodnotí jednotlivá zařízení a dává pokyny ke zlepšení a jako zpětná vazba by měl sloužit každoročně vyplňovaný dotazník spokojenosti klientů.

Závěr

Smyslem této práce bylo objasnit, co to vůbec přirozenoprávní teorie je, jak se promítá do ochrany lidských práv a jaký je její význam v současnosti.

Její důležitost je spatřována především v tom, že dala vznik uceleným koncepcím lidských práv, tzv. katalogům, které jsou součástí ústav a mezinárodních dokumentů k ochraně lidských práv. Tyto katalogy mají zvláštní postavení, jsou obecně závazné, jsou jim poskytnuty právní záruky k účelu ochrany lidských práv.

V současnosti zaujímá své postavení přirozenoprávní teorie především při aktech tvorby práva. Na jedné straně stojí právo přirozené, nezávislé na lidské vůli, na druhé straně právo pozitivní, vytvořené zákonodárci. Podstatné, ale zůstává to, že by se i v dnešní době mělo právo pozitivní co nejvíce přibližovat právu přirozenému.

Zaměřila jsem se také na realizaci ochrany lidských práv v rámci instituce domova pro seniory, který je řazen do systému sociální péče, která se řídí zákonem 108 / 2006 Sb. O sociálních službách, platný od 1.1.2007. Pravidla, jimiž se řídí dodržování práv v rámci domovů pro seniory, tvoří Standardy kvality, jako základní východisko pro poskytování služeb. K tomu, zda konkrétní pravidla jsou i prakticky realizována slouží provádění neohlášených kontrol Veřejného ochránce práv, který vypracovává zprávu o návštěvě s doporučením o odstranění případných nedostatků. Jako zpětná vazba při hodnocení kvality služeb, by měl složit každoročně vyplňovaný dotazník spokojenosti klientů.

Tak jako je sociální pedagogika spojena např. se sociologií, filosofií, psychologií, můžeme najít její propojení i s právním odvětvím. Dodržování či nerespektování lidských práv výrazně ovlivňuje prostředí, ve kterém se realizuje výchovný proces, což má dopady na vychovávané jedince. Prof. Kraus ve své knize Základy sociální pedagogiky uvádí jako jedno ze širších pojetí sociální pedagogiky : „.....Podobně uvažuje M. Cipro, když píše, že úkolem teorie a praxe sociální pedagogiky má být spíše prevence než represe, což je ovšem v současnosti o to těžší, že mnohdy nezodpovědné jednostranné zdůrazňování a prosazování práva na svobodu jedince není provázeno stejným důrazem na povinnost respektovat svobodu druhých. (Kraus, 2008)

Závěrem bych dodala citát spisovatele Émile Zoly: „Lidé mají tvořit lidi tím, že s nimi jednají jako s lidmi.“

Resumé

Práce pojednává o přirozenoprávní teorii jako východisku ochrany lidských práv, je rozdělena do čtyř kapitol. Zabývá se především teoretickým zpracováním dosud získaných poznatků z této oblasti.

První kapitola pojednává o přirozenoprávní teorii samé, o jejím vzniku od archaického Řecka, přes období antické klasické filosofie až po římské právní učení, vývoji v jednotlivých historických etapách, například v období katolického myšlení, renesančního humanismu, osvícenství, liberálního a radikálního učení a další a pojetí přirozenoprávní teorie v současnosti. Jedná se o sumarizaci historických poznatků.

Druhá kapitola je věnována promítnutí přirozenoprávní teorie ve spojitosti s lidskými právy a jejich ochranou. Věnovala jsem se vývoji lidských práv, jejich obsahu, dále vymezení pojmu základních práv a svobod, jejich historickému vývoji, charakteristice a jejich zárukám. Uvedla jsem Listinu základních práv a svobod jako ústavní dokument k ochraně lidských práv. Do této kapitoly jsem zařadila také Veřejného ochránce práv, jako možnost mimosoudní ochrany lidských práv a Ligu lidských práv, nestátní organizaci zaměřenou na kontrolu dodržování lidských práv.

Ve třetí kapitole jsem se zabývala dimenzí ochrany lidských práv v EU. Konkrétně jsem se zaměřila na Ústavní základy evropského unijního práva lidských práv (primární právo) a na další stávající prameny lidských práv v EU (sekundární legislativa). Dále jsem uvedla postavení jednotlivce a možnosti prosazování jeho práv ve smyslu *acquis communautaire* a s tím spojený Štrasburský kontrolní mechanismus, jako stálý dozorcí orgán k ochraně lidských práv vyplývajících z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Čtvrtá, závěrečná kapitola je zaměřena na uplatnění lidských práv a jejich ochrany v rámci instituce Domova pro seniory. Zmínila jsem Standardy kvality jako základní pravidlo k poskytování služeb v rámci domova pro seniory, obecné pravidlo pro fungování instituce. Ke kontrole dodržování zákonitosti slouží Zpráva veřejného ochránce práv k zařazení sociálních služeb pro seniory, kterou sestavuje na základě

neohlášených kontrol těchto zařízení. Významný, z pohledu klientů na dodržování lidských práv, je každoročně vyplňovaný dotazník / anketa spokojenosti klientů s poskytovanými službami, kde jsem zhodnotila poznatky získané v rámci Domova pro seniory Letovice.

Anotace

Soňa Pozdanová, Přírozenoprávní teorie jako východisko ochrany lidských práv.
(bakalářská práce)

Práce se věnuje významu přírozenoprávní teorie pro oblast lidských práv, jejímu promítnutí do sféry ochrany základních lidských práv a svobod, jak v oblasti vnitrostátní, tak mezinárodní. Uvádí také možnosti ochrany lidských práv v rámci instituce domova pro seniory.

KLÍČOVÁ SLOVA

Přírozenoprávní teorie – ochrana – právo - lidská práva – přirozená práva – základní práva a svobody – instituce

ANNOTATION

The work attends to the importance of natural-law theory in the field of human rights, its projection into the sphere of protection of fundamental human rights and freedoms, both in domestic and international section. It also gives the possibility of protection of human rights within the home institution for the elderly.

KEYWORDS

Natural-law theory - protection - law - human rights - natural rights - fundamental rights and freedoms - the institution

Seznam použité literatury

1. Cranston, M. *Akvinský Tomáš*, In Miller, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003, s.5 – 8. ISBN 80-85947-56-0.
2. Čapek, J. *Právní slovník evropské ochrany lidských práv*. 1. vyd. Praha: Orac s. r. o., 1998, 351 s. ISBN 80-86199-03-7.
3. Dnistrjanský, S. *Základy moderního práva soukromého*. Praha: Česká akademie věd, 1928, s. 48, In Pinz, J. *Přirozenoprávní teorie a moderní právní stát*. Disertační práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, 2005/2006, s. 109
4. Filip, J. a kol. *Základy státovědy*. 2. vyd. Brno: Masarykova universita, 2000, 343 s. ISBN 80-210-1575-6.
5. Flégl, V. *Významné mezinárodní dokumenty k ochraně lidských práv*. 1. vyd. Plzeň: Typos, tiskařské závody a.s., 1998, 325 s. ISBN 80-7179-204-7.
6. Gerloch, A. *Teorie práva*. 1.vyd. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 2000, 219 s. ISBN 80-86473-01-5.
7. Gerloch, A. a kol. *Ústavní systém České republiky*. 4.vyd. Praha: Prospektrum, 2002, 568 s. ISBN 80-7175-077-8.
8. Jiráni, O. *Řecká a římská vzdělanost ve vývoji evropském*. Praha: Melantrich, 1921, s. 91, In Pinz, J. *Přirozenoprávní teorie a moderní právní stát*. Disertační práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, 2005/2006, 266 s.
9. Jones, P. *Lidská práva*, In Miller, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003, s.245 – 248. ISBN 80-85947-56-0.
10. Kallab, J. *Poznámky o základech novodobých teorií přirozenoprávních*. V Praze: nákladem vlastním, 1913, 36 s.
11. Klíma, J. *Nejstarší zákony lidstva*. 1. vyd. Praha: Academia, 1979, 384 s. ISBN 509-21-856.
12. Klíma, K. *Ústavní právo*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, a.s. 1995, 225 s. ISBN 80-85865-63-7
13. Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
14. Kroutilová, D. a kol. *Sociální služby, Tvorba a zavádění Standardů kvality poskytovaných sociálních služeb, Asociace poskytovatelů sociálních služeb*. 1.vyd. Abena, 2008, 223 s.

15. Miller, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003, 560 s. ISBN 80-85947-56-0.
16. Philipsborn, *Die Klassifikation der einzelnen strafbaren Handlungen*. Str. 15 n, In Kallab, J. *Poznámky o základech novodobých teorií přirozenoprávních*. V Praze: nákladem vlastním, 1913, s. 4
17. Pinz, J. *Přirozenoprávní teorie a moderní právní stá.*, Disertační práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, 2005/2006, 266 s.
18. Riley, Patrick, *Společenská smlouva*, In Miller, D. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2003, s.472 – 474. ISBN 80-85947-56-0.)
19. Rousseau J.J. *O společenské smlouvě*. Praha. 1949, s. 24, In Filip J. a kol. *Základy státovědy*. 2. vyd. Brno: Masarykova universita, 2000, s. 160. ISBN 80-210-1575-6.
20. Seidler, G. L. *Politické myšlení starověku a středověku*. Praha: NPL, 1965, s. 92, In Pinz, J. *Přirozenoprávní teorie a moderní právní stát*. Disertační práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, 2005/2006, 266 s.
21. Seidler, G. L. *Opus citatum* s. 166, In Pinz, J. *Přirozenoprávní teorie a moderní právní stát*. Disertační práce, Právnická fakulta Masarykovy university v Brně, 2005/2006, 266 s.
22. Sobotka, M. a kol. *Dějiny novověké filosofie od Descarta po Hegela*. 1. vyd. Praha: Barrandov, 1993, 272 s. ISBN 80-7007-030-7.
23. Šišková, N. *Dimenze ochrany lidských práv v EU*. 1. vyd. Praha: ASPI Publishing, s. r. o. 228 s. ISBN 80-86395-52-9.
24. Kyjovský, V. *Standard č.15, pátá část Pravidla hodnocení Dotazníku / Ankety Domov pro seniory – Uživatelé, 2008*, Centrum sociálních služeb města Letovice
25. http://www.llp.cz/_files/file/v%C3%BDro%C4%8Dky/vyrocka07cz.pdf
26. www.ochrance.cz
27. <http://www.ochrance.cz/dokumenty/dokument.php?back=/cinnost/ochrana.php&doc=780>
28. <http://www.pilaw.cz/>
29. <http://www.blisty.cz/2002/10/7/art11772.html>
30. <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/listina-zakladnich-prav-a-svobod/>
31. http://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1kladn%C3%AD_pr%C3%A1va

Přílohy

Příloha č.1

DOTAZNÍK / ANKETA SPOKOJENOSTI DOMOV PRO SENIORY LETOVICE – UŽIVATELÉ ROK 2007 A 2008

Rok 2007

Dotazník pro obyvatele Domova pro seniory

Prosíme o vyplnění tohoto dotazníku, který bude sloužit k lepšímu poznání Vašich přání a potřeb. *Zároveň děkujeme za jeho vyplnění.*

1. S prováděním a rozsahem rehabilitace

- jsem spokojen (a)
- nejsem spokojena (a)
- požaduji větší rozsah individuálního zaměření

2. S rozsahem a kvalitou zdravotní péče

- jsem spokojen (a)
- vyhovuje
- nejsem spokojen (a)
- chybí mi

.....
.....

Stravování

3. Jídelníček

- vyhovuje
- nevyhovuje
- neobsahuje

Jaké jídlo bych uvítal(a)častěji.....

čeho dávat více/méně

4. Chování personálu

- je na velmi dobré úrovni
- nemá závažných nedostatků
- postrádám
zejména.....
.....

5. Vydávání časopisu v rámci organizace

- V počtu výtisků je dostačující
- Počet výtisků není dostačující

6. Vydávání časopisu 1krát za čtvrt roku

- Je dostačující
- Není, navrhuji ho vydávat 1krát za.....

7. V časopise postrádám zejména

.....
.....

8. S chovem zvířat

- Souhlasím a navrhuji- akvárium s rybičkami
 - morče
 - jiné zvíře.....
 - zakrslého králíka
 - papouška
- Nesouhlasím

9. Výletů autobusem do okolí

- se vždy rád zúčastním
- zúčastním se ojediněle

- nezúčastním se

10. **Hlášení místním rozhlasem v budově**

- je dostačující
- nezajímá mě
- je pro mě nesrozumitelné
- chybí mi informace o

11. **Zapnutá televize v jídelně při podávání stravy**

- nevadí mi
- ruší mě
- vyhovuje mi pokud a) hraje muzika, b) jde aktuální program c) film

12. **Ergoterapie a zájmová činnost mi vyhovuje**

- kolektivní v budově, altánu
- individuální na pokoji
- nezúčastňuji se

13. **V rámci úprav zahrady bych uvítal**

- bezbariérový sjezd do spodní části
- menší okrasný rybníček
- fontánku
- nic

Jakékoliv připomínky

.....
.....

Rok 2008

Anketa pro obyvatele Domova pro seniory

Prosíme o vyplnění tohoto dotazníku, který bude sloužit k vyhodnocení poskytované sociální služby, k lepšímu poznání Vašich přání a potřeb. Zároveň děkujeme za jeho vyplnění.

S rozsahem a kvalitou zdravotní péče

- jsem spokojen (a)
- většinou jsem spokojen(a)
- nejsem spokojen (a)

Připomínky

.....

Přání.....

S prováděním rehabilitace

- jsem spokojen (a)
- nejsem spokojena (a)
- chybí mi

Připomínky

.....

Přání.....

S prováděním úklidu

- jsem spokojen(a)
- většinou jsem spokojena(a)

nejsem spokojen(a)

Připomínky.....

Přání.....

Péče o oděv – kvalita praní prádla

jsem spokojen (a)

nejsem spokojena (a)

chybí mi

Připomínky

.....

Přání.....

Značení osobních oděvů

jsem spokojen (a)

nejsem spokojena (a)

chybí mi

Připomínky

.....

Přání.....

Teplota na pokojích

vyhovuje

nevyhovuje

uvítal(a) bych

Připomínky

.....

Přání.....

Teplota ve společných prostorách

vyhovuje

- nevyhovuje
- uvítal(a) bych

Připomínky.....

Přání.....

Vybavení pokoje vlastními předměty

- vyhovuje
- nevyhovuje
- uvítal(a) bych

Připomínky.....

Přání.....

Jak vycházím se svým spolubydlícím/ spolubydlícími/na pokoji **(vyplňte v případě, že bydlíte na vícelůžkovém pokoji)**

- Bez větších problému
- jak kdy
- špatně

Připomínky.....

Přání.....

Stravování

Jídelníček

- vyhovuje
- nevyhovuje

jak kdy
 jaké jídlo bych
 uvítal(a)častěji.....
 čeho dávat více/méně

.....
 co Vám v jídelníčku
 chybí.....

Připomínky

.....
 Přání.....

.....
Pití/ Tekutiny

vyhovují
 nevyhovují

Připomínky

.....
 Přání.....

Denní režim

Doba vstávání

vyhovuje
 nevyhovuje

Doba výdeje jídla ↑

vyhovuje ↑
 nevyhovuje

Doba uléhání ke spánku

vyhovuje
 nevyhovuje

Připomínky

.....
 Přání.....

Chování personálu

- je na velmi dobré úrovni
- nemá závažných nedostatků
- postrádám

-
- vadí mi

Připomínky.....

Přání.....

Zájmová činnost

Účastním se

- pravidelně
- občas
- téměř nikdy
- účastním se jenom „větších společných akcí“
- účastním se pouze výletů

Místo konání, které mi vyhovuje

- kolektivní v klubovně, v altánu
- individuální na pokojích
- individuální na chodbách
- kolektivní na chodbách

Z jakého důvodu se nezúčastňuji výše uvedených aktivit

(nebo se zúčastňuji jen občas)

- Necítím potřebu
- Sám (a) se tam nedostanu
- Nevyhovují mi aktivity
- Jiný důvod

Jaké aktivity bych
uvítal(a).....

Hlášení rozhlasem v budově

- nezajímá mě
- je pro mě nesrozumitelné
- dostačující
- chybí mi informace

Znám svého klíčového pracovníka

- ano
 - ne
-

Zde můžete uvést jakékoliv připomínky, podněty,
návrhy a svá
přání.....

.....

Vyplněný dotazník odevzdejte prostřednictvím svých
klíčových pracovníků, nebo vhodte do schránky
důvěry, případně do kanceláře sociálních
pracovníků.

Ředitel CSSML Ing. Ivo Kubín

